STRIP SCHRIFT
jaargang 22 nummer 5
's werelds oudste stripinformatieblad
verschijnt 10 x per jaar

MICKEY ALS OBSESSIE

KAMAGURKA'S UITERSTEN

DE KLOTEZOOI VAN JOHN DIFOOL

EEN VAL VAN DE ZELF-MOORD-GAANDERIJ EINDIGT EVEN ONHERROEPELIJK ALS DODELIJK IN 'T ZUIKERBASSIN, 300 METER LAGER..
TE GEK!.. ALS ER ÉÉN SCHAAP OVER DE DAM IS...
KIJK! 'N ZELF-MOORDENAAR ..!..
GOH! DA'S LANG GELEDEN!
42TH PRECINCT
KOSKIETSJ! M'N GEWEER! DEZE KEER KRIJG IK ER EEN TE PAKKEN!...
AH! DAT WORDT PRIJSSCHIETEN!
IBIS

STRIP SCHRIFT

Jaargang 22 februari 1989 nummer 5
Verschijnt 10 maal per jaar

Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Redactie:
Hans Duncker, Arco van Os, Hans Pols

Medewerkenden:
Ynze Alkema, Pam de Beer, Ben Bits, Ruud Booms, Patriek Bremmers, Marc Bulters, Peter Dekker, Jaap Ekhart, Wim van Helden, Erik Hitters, Peter van Leersum, Nelleke Lindhout, Michel Nadorp, Stefan Nieuwenhuis, Will Ross, Noël Ummels, Aad van der Valk, Bastienne Verheij

Redactie-adres:
Stripschrift, Postbus 9808, 1006 AM Amsterdam. Telefoon 020 - 15 80 67

Uitgever:
Het Stripschap, Postbus 11335, 1001 GH Amsterdam. Telefoon 020 - 85 22 29

Abonnementen:
f 52,50 lidabonnee,
f 55,00 donateur-abonnee.
Postbank 20 99 48
of ABN-bank 54 89 74 330
ten name van Het Stripschap, Amsterdam

Reprorecht:
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Advertenties:
Voor de opgave van advertenties en de tarieven kontakt opnemen met de redactie van Stripschrift.

Omslag:
Moebius

REDACTIONEEL

Een goed verhaal vertellen in een stripboek van 48 pagina's is moeilijk. Het lukt menig stripmaker niet. De meeste stripverhalen voor het wat oudere publiek beslaan dan ook meer dan 48 pagina's. De uitgever verdisconteert dit in meerdere delen. Voor de verkoop een uitstekende zaak. Want slaat een verhaal aan dan is men verzekert van een goede verkoop van de volgende delen. John Difool met zijn Incal is zo'n verhaal. In 1981 is men in Nederland met dit verhaal begonnen. Nu pas in 1989 vindt de serie een einde in deel zes. Een verhaal waar men acht jaar op moet wachten, houdt de spanning erin. Maar of het werkelijk zo lang moet duren is de vraag, mede omdat dit boek al een half jaar in de kasten van uitgeverij Oberon heeft gelegen. Alsof er nu meer verkocht zullen worden dan een half jaar geleden. De wegen van een uitgever zijn ondoorgrondelijk. Een serie van zes albums, over zo'n periode, is eigenlijk ondoenlijk om te volgen. Het verplicht je alles te herlezen. Voor degenen die dit niet willen of kunnen geeft Hans Pols in dit nummer een uitleg en visie op het gehele verhaal.
Het uitgeven van langere series heeft ook consequenties voor het recenseren van de verhalen. Moeten we wachten tot het verhaal afgelopen is - onzeker, omdat je nooit weet of alle delen uitkomen - of nemen we alleen het eerste deel om een indruk te krijgen en melden we de afloop niet. Een tussenweg lijkt ons het best. Van een korte reeks, bijvoorbeeld twee delen, wachten we op het hele verhaal. De reis naar Italië 1 en 2 van Cosey bespreken we als geheel. Maar met de werken over Malfosse hebben we niet zoveel geduld en het gebodene noopt nu al om een reactie. Waarschijnlijk zal het met het bespreken van langere verhalen altijd schipperen blijven.

Om meer mensen kennis te laten maken met Stripschrift en ons lezerspubliek te verbreden sturen we een gratis Stripschrift aan iedereen die volgens u geïnteresseerd is. In het midden van dit nummer vindt u een antwoordkaart waar alleen maar de naam en adres op hoeft te komen van iemand waarvan u denkt: 'Die gun ik een gratis Stripschrift.' Er moeten nog stripliefhebbers zijn die Stripschrift niet kennen.

NIEUW POSTBUSNUMMER STRIPSCHRIFT
Redactie Stripschrift
Postbus 9808 1006 AM Amsterdam

INHOUD

ARTIKELEN

4
Eén of andere klotezooi van kosmische afmetingen
Hans Pols

12
Een reisje naar Parijs
Aad van der Valk

14
Ik werd geobsedeerd door Mickey Mouse
Jaap Ekhart

INTERVIEWS

8
Kamagurka: Tussen twee uitersten
Noël Ummels

21
De gebeurtenissen zijn historisch
Hans Pols

STRIPSCHRIFT ARCHIEF

17
Dakhaas en Bollewang
Martin Plijnaar en Bart van Erkel

RUBRIEKEN

13
Column Ben Bits

25
Brieven

26
Boeken

31
Actualiteiten

35
Nieuws uit Amerika
Michel Nadorp

EEN OF ANDERE KLOTEZOOI VAN KOSMISCHE AFMETINGEN

De Incal-serie voltooid.

DOOR HANS POLS

Met *De eerste planeet* is een einde gekomen aan de *Incal*- of *John Difool*-serie van Moebius en Jodorowski, de cirkel is rond. Van al Moebius' strips is de Incal-serie de bekendste en de meest populaire. De spannende en vaak humoristische ruimte-avonturen van de detective-klasse B zijn bij een groot aantal lezers bekend.

De cirkel is rond na het lezen van deel 6. Wie pagina 45 van **De eerste planeet** legt naast pagina 2 van **De incal van het duister** (zie binnenkant omslag) zal zien dat er ook letterlijk een cirkel rond is. Niet verbazend voor wie behalve een spannend verhaal ook allerlei verwijzingen en theorieën heeft ontdekt in de Incal-serie. Jodorowski: "Wat ik met De incal heb proberen te doen, is een science fiction-verhaal construeren, dat uitgaat van een klein en ogenschijnlijk onbetekenend feit dat vervolgens enorme proporties aanneemt: een belangrijk conflict in de privé-sfeer dat een ongelooflijke beweging van allerlei krachten veroorzaakt en uiteindelijk leidt tot een planetaire oorlog, een melkwegoorlog, daarna een cosmische oorlog, om tenslotte te eindigen met de ontploffing van de ons bekende cosmos."1.

Voordat Jodorowski begon aan de Incal las hij alle boeken van Mickey Spillane. Hij heeft geprobeerd een verhaal te maken met de vaart van een detective in het private eye-genre en zo begint **De incal van het duister** ook, als een privé-detective-verhaal dat zich afspeelt in de toekomst, een gegeven dat Moebius eerder gebruikte in **The long tomorrow**, een korte strip die hij maakte met Dan O'Bannon. 2.

LICHT EN DONKER

Het is niet eenvoudig om de zes delen van de Incal-serie samen te vatten. Hoewel er sprake is van een hoofdlijn in het verhaal, zijn er ook voortdurend nevenintriges die later weer een essentiële rol gaan spelen in de loop van het verhaal. Wel is het mogelijk om de serie in drie delen te splitsen, waarbij telkens twee delen een eenheid vormen: de delen 1 en 2, 3 en 4, 5 en 6. Deel 1 en 2 hebben een eenvoudige opbouw. In tien hoofdstukken worden een aantal personages die een rol spelen in het verhaal geïntroduceerd. Difools avontuur begint na een avond als lijfwacht van dearistocratische Quinq te hebben doorgebracht in "de rodering", een gevaarlijke, maar plezierige buurt. Op het moment, klokslag twaalf uur, dat de beeldschone Quinq zal veranderen in het oude vrouwtje dat zij werkelijk is, bevindt zij zich druk doende in bed met de hondekop Kill.3. Deze verdenkt Difool ervan de

Solune, goed en kwaad, man en vrouw, de perfecte androgyn

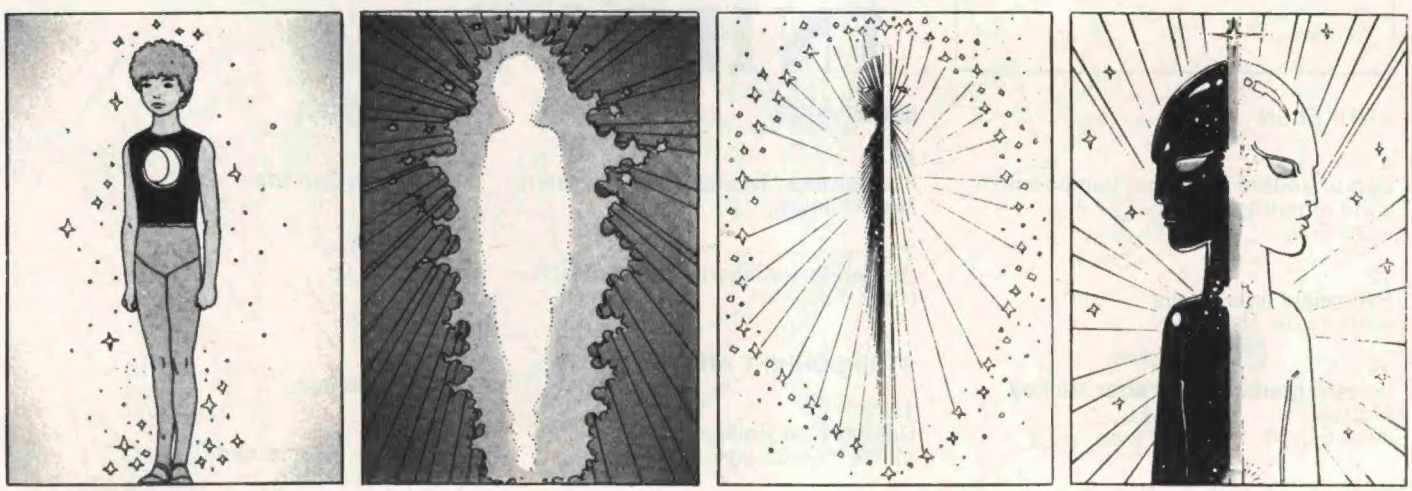

metamorfose te hebben veroorzaakt en nadat deze ook nog een gaatje in Kills oor heeft geschoten, begint de achtervolging, waardoor Difool in de riolen in het bezit komt van de incal van het licht. Dan beseft hij: "Wat een toestand zeg! Ik was verzeild geraakt in een of andere klotezooi van cosmische afmetingen."
En inderdaad, het bezit van de incal is dermate het begeren waard dat Difool al snel een groot aantal achtervolgers heeft: monts, mutanten en de gebochelden van de keizer (Zijne keizerlijke Ophiditeit). Deze nemen hem mee naar het paleis, waar de knap verwijfde keizer net zijn negende juvenilatie ondergaat. Difool weet te ontsnappen en belandt helaas in een trein die lijken vervoert naar techno-city, het domein van de technopaus, waar organen van overleden mensen worden getransplanteerd. Ook de technopaus wil in het bezit komen van de incal, evenals Tanata, koningin van Amok. Zij stuurt de metabaron, gechanteerd doordat zij zijn zoontje Solune gevangen houdt, achter Difool aan. Intussen is in de stad - een wer-

De emperioratrix

kelijk schitterende schepping van Moebius - de opstand uitgebroken.
In deel 2, **De incal van het licht** ontsnapt Difool aan de technopaus, komt in het bezit van de incal van het duister en geeft die onmiddellijk weer weg aan Animah, de rattenkoningin en verdwijnt tenslotte met zijn aanvankelijke achtervolgers Kill, Tanata, de metabaron en Solune naar de benedenwereld, het rijk van Animah, op zoek naar de incal van het duister. Alleen met de beide incals en door samen te werken kunnen zij het opnemen tegen de keizer die veranderd is in de gevaarlijke necrosonde en het nog gevaarlijker ei der duisternis dat door de technopaus

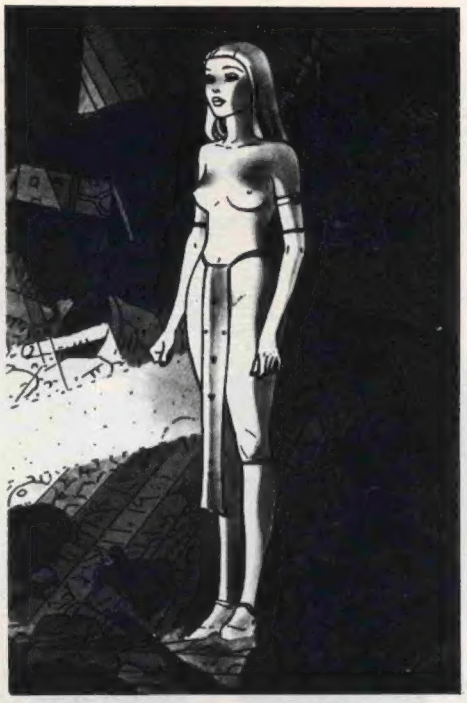

Anima, het perfect vrouwlijke

op de wereld is losgelaten.
Ingewikkeld? Dat valt wel mee. Alleen aan het begin van deel 1 wordt gebruik gemaakt van een flashback en verder vertellen Moebius en Jodorowski een rechtlijnig avonturenverhaal, waarin hun eigen ideeën nog niet zozeer op de voorgrond treden. Toch kunnen we in **De incal van het licht / duister** al heel wat elementen ontdekken die verwijzen naar de bronnen van de auteurs.
Laten we de hoofdpersoon John Difool eens nader bekijken. Difool is een privé-detective, klasse B die voornamelijk aan geld en sex denkt en eerder zijn handen dan zijn hoofd gebruikt. Hij lijkt nog in niets op de redder van het universum. Difool wordt altijd vergezeld door Deepo, een vogel die wat lijkt op het beest uit **Arzach**.4.
Spreken we de naam van Difool op zijn Engels uit dan horen we: de gek. De gek zoals die in het tarotspel voorkomt, wordt altijd vergezeld door een dier (hond), bij Difool is dit Deepo. Voor Jodorowski vertegenwoordigt Deepo de dierlijke kant die ieder mens heeft. Ook andere personages uit de strip vinden hun oorsprong in de tarot. Denk hierbij aan Kill (de hondgod Anubis), Tanata die lijkt op de hogepriesteres en natuurlijk Solune (soleil en lune) en de tweeslachtige Emperioratrix (empereur en emperatrice). Solune en de Emperioratrix zijn uit twee delen samengesteld. Zij verenigen in zich het mannelijke en het vrouwelijke, de androgyn. Androgynie is een thema dat vooral in het recente werk van Moebius veel voorkomt. 5. De ideale mens die hij voor ogen heeft, verenigt in zich het goede en het kwade, het mannelijke en het vrouwelijke en heeft hierin een evenwicht gevonden. De gedachte dat in ieder mens een mannelijke en een vrouwelijke helft verenigd worden, vinden we ook terug in de psychologie van C.G. Jung, waar deze beide helften benoemd worden als Animus (man) en Anima (vrouw). Hieraan kunnen we zien hoe belangrijk de rol is die Animah in het verhaal speelt. Zij vertegenwoordigt voor Difool het perfect vrouwelijke.
Voordat we nu verder gaan met een korte samenvatting van deel 3 en 4, wil ik nog een opmerking maken over de vier elementen van Difools persoon. We zien op pagina 30 van **De incal van het duister** hoe Difool door de incal in vieren wordt gedeeld en uit de vier delen zelfstandige wezens komen; samen vormen deze wezens zijn persoonlijkheid. Wiel Weijers benoemt deze vier wezens in Zozolala 23 als de vier functies van het bewustzijn: Denken, Gevoel, Intuïtie en Gewaarwording.6.
Het één sluit het ander niet uit natuurlijk, maar ik vind dat duidelijker in deze scene verwezen wordt naar de vier hoofdelementen aarde, lucht, water en vuur. In deel 3, **De benedenwereld** komen we de vier wezens voor de tweede en laatste keer tegen (op pagina 7).

BENEDEN EN BOVEN

Het is een merkwaardig gezelschap waarin Difool is terechtgekomen. Door hun geest leeg te maken weten ze in het hart van de planeet de psychoratten op een afstand te houden en door vrede met elkaar te sluiten stijgt het 7-tal (dat nu bestaat uit Difool, Deepo, de metabaron, Solune, Tanata, Animah en Kill) op naar het zonnehart waar de Arhats, de oude wijzen hen ontvangen. Voortdurend worden zij op de hielen gezeten door de Ophiditeit die nu is veranderd in de necro-ro-

Kill

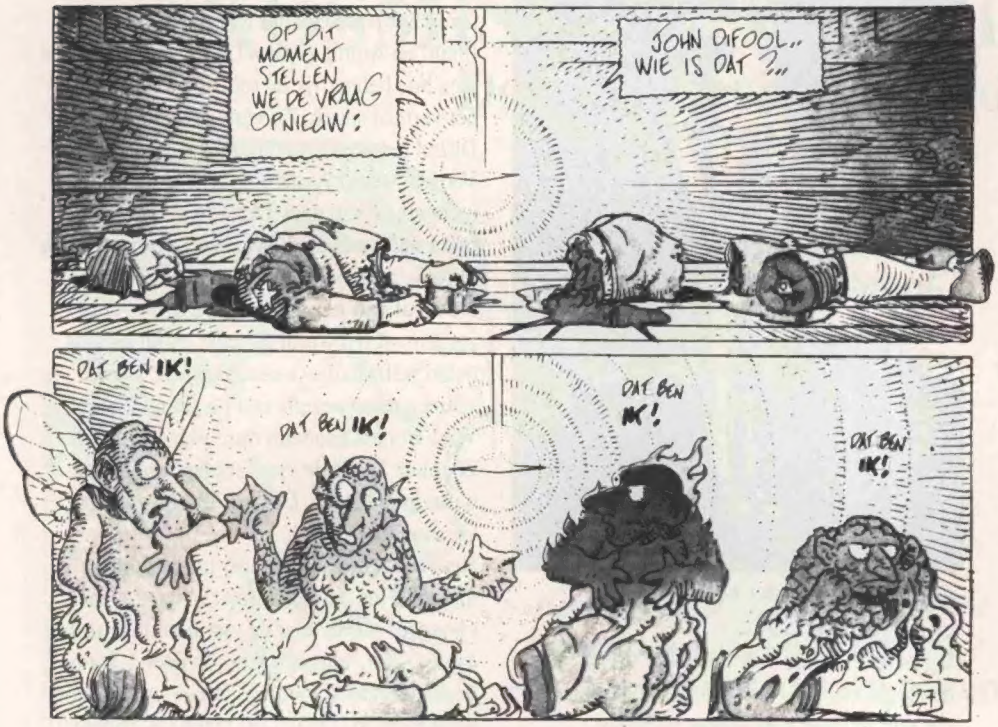

De vier elementen van Difools persoonlijkheid

bot. Intussen is op meerdere planeten opstand uitgebroken en zijn de monts begonnen met de verovering van het heelal. Het is een chaotische situatie waar ook de galactische assemblee niet aan ontkomt. Iman Horlog neemt de macht in handen en bereidt de komst van het duister voor.

Onze vrienden zetten hun mystieke trip door het woud van kristal voort en bereiken de poort der transfiguratie. Solune reconstrueert zijn eigen spil en, geloof het of niet, de zeven vormen een transdimensionale energetische eenheid. Dan kunnen de twee incals samensmelten en Solune wordt het hart van een sterrenschip dat het gezelschap naar de andere kant van het universum zal brengen. Op dat moment komt Difool erachter dat Solune het kind is van hem en Animah, zijn ontmoeting met de incal was dus geen toeval.

Tienduizend eieren van het duister worden in **De bovenwereld** losgelaten op de zonnen en tegelijkertijd vertrekken van de gevangenenplaneet Aqua-end evenveel kwallen. De reusachtige kwallen zijn de enige die de strijd met het duister aan kunnen. Difool heeft na een bloedige strijd de Mont-koningin Barbara bevrucht. Later vallen de monts de oorlogsster, zetel van de technopaus, aan. Het ziet ernaar uit dat de zeven gaan winnen, maar een groot gevaar bedreigt de tweeslachtige emperioratrix: het virus tenebrae.

In deel 3 en 4 van de serie hebben de gebeurtenissen zich verplaatst van een planetaire naar een melkwegoorlog. In de delen 5 en 6 zal het gaan om niet minder dan het behoud of de vernietiging van het universum.

Opvallend duidelijk aanwezig in **De benedenwereld** en **De bovenwereld** is de symboliek die tot dan toe meer aan de oppervlakte bleef, maar nu een plaats krijgt binnen het scenario. Degene die niets afweet van de kabbala en de tarot (en laat me maar gelijk bekennen dat ik ook geen ingewijde ben) zal nauwelijks een onderscheid kunnen maken tussen esoterische teksten en prietpraat. Dat is niet zo erg volgens Jodorowski: "Ik heb de Incal niet geschreven om een boodschap over te brengen, maar echt om een avontuur te vertellen. Waarom zou ik dan niet bepaalde esoterische waarheden gebruiken om het verhaal te verrijken? Ik heb een verhaal te voorschijn willen halen dat zich in mijn onderbewustzijn ophield. In allenederigheid en zonder pretentie. En ik ben uitgekomen op een kosmische en komische strip. Voor de lol."

Ik heb de **Incal**-serie aan het begin van dit artikel in drieën gedeeld. We zien in ieder geval twee duidelijke paren in de titels: Duister staat tegenover licht en beneden staat tegenover boven. Bij het derde paar laat Jodorowski deze koppeling los. Ik vind het verder ook een riskante onderneming om getallensymboliek aan te wijzen in de **Incal**-serie. Wel kunnen we als we de omslagen bekijken weer een verwijzing zien naar de tarot. In de tarot duiden naar boven wijzende staven op activiteiten, beweeglijkheid, hoop en liefde. Naar beneden gerichte staven wijzen op ruzie, jaloezie. Wie de zes omslagen naast elkaar legt, ziet achtereenvolgens "staven" omhoog, omlaag, omhoog, omlaag, omhoog en omlaag. Deze staven zijn symbolisch voor de inhoud van deze boeken.

We komen in de **Incal**-serie de al genoemde, nog andere symbolen tegen: klassieke zoals het lemniscaat, vallende mensen (zowel omhoog als omlaag vallend)7. en pentagrammen en hieruit opgebouwde geometrische figuren. Typisch voor Moebius is de (dubbele) pyramide, een meetkundige vorm die we vaker in zijn strips aantreffen. 8.

Over de dubbele pyramide zegt Jodorowski: "In feite is alles begonnen met een heldere droom die ik had. Met "heldere droom" bedoel ik zo'n droom waarvan je weet dat je hem droomt, terwijl hij aan de gang is. Ik zat in de ruimte en vroeg of ik mijn interieure wezen kon bekijken. Toen verschenen er twee pyramides die in elkaar grepen, net als de incal. En in mijn heldere droom heb ik tegen mezelf gezegd: 'Het is mooi om te zien dat mijn interieure wezen een dubbele pyramide is.'"

Het verhaal van de incal komt dus voort uit het onderbewuste, de droom: "Om te vinden wat je zoekt zijn er twee alchemistische wegen: de droge en de vruchtbare weg. Op de eerste weg bid je, werk je... Op de tweede weg ontvang je, oogst je. Ik denk dat John Difool een strip volgens de tweede weg is."9.

Verklaren van alles wat in de **Incal**-serie gebeurt, is moeilijk, ook de auteurs hebben niet alle elementen bewust in het verhaal aangebracht. "... ik moet er niet teveel over zeggen. Een kunstenaar weet eigenlijk nooit precies waar hij mee bezig is."

ZEVENTIG BILJOEN DIFOOLS

Het ging erom spannen in De vijfde essentie. Om het duister definitief te verslaan was het nodig om het complete universum in een slaaptoestand te krijgen. Dat lukte bijna, alleen de eerste planeet, de planeet van de mons, waar Difool de koningin bevrucht heeft, slaapt niet. Difool krijgt de opdracht om 70 biljoen aan hem identieke wezens tot slapen te brengen. Geen eenvoudige opgave, aangezien ze ook zijn karakter geërfd hebben. Wanneer hij in deze opdracht is geslaagd, kan hij beginnen aan de laatste strijd tegen het duister.

John is veranderd. Van een wat domme, privé-detective, klasse B, werd hij degene die het universum moet redden en oog in oog komt te staan met Orh (God) en tegen deze ontwikkeling heeft hij zich herhaaldelijk ver-

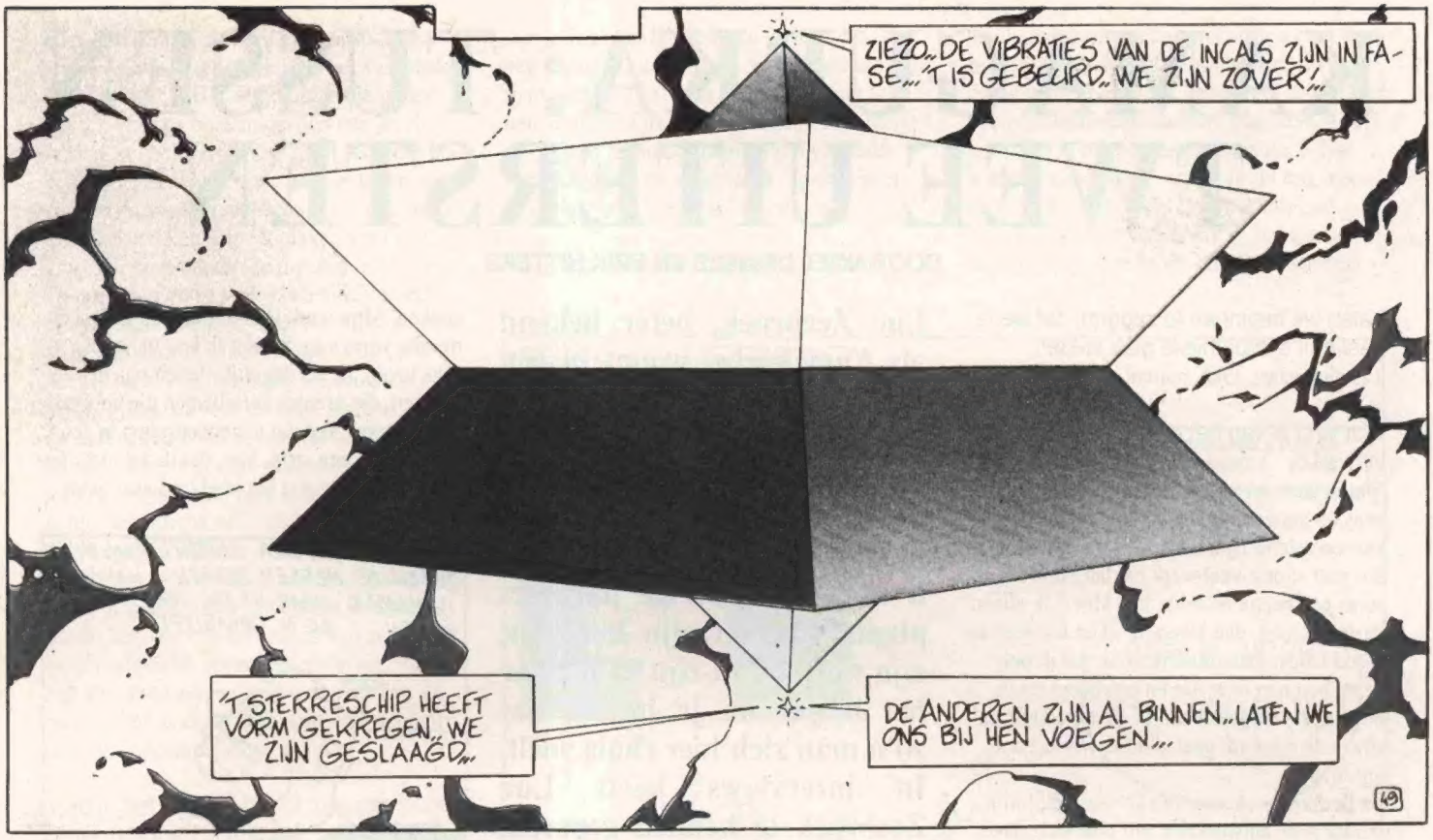
ZIEZO.. DE VIBRATIES VAN DE INCALS ZIJN IN FASE... 'T IS GEBEURD.. WE ZIJN ZOVER!..
'T STERRESCHIP HEEFT VORM GEKREGEN.. WE ZIJN GESLAAGD..
DE ANDEREN ZIJN AL BINNEN.. LATEN WE ONS BIJ HEN VOEGEN...
49

zet. Jodorowski: "Hij verandert van gedaante, gaat vooruit, gaat zelfs achteruit. In het derde album werd hij mooi. In het vierde album verliest hij zijn schoonheid op het moment dat hij de incal verliest. Maar toch blijft er iets van over. Hij zal nooit meer degene zijn die hij was..." Difool gaat in de Incal-serie als de gek uit het tarotspel door een groot aantal ervaringspoorten op weg naar Goddelijke wijsheid.

Na de vorige vijf delen stelt **De eerste planeet** niet teleur. Difools verblijf op de planeet is een heel grappig gedeelte en het slot van de cyclus is (hoe vreemd dat ook klinkt) even voorspelbaar als verrassend. In een recente uitgave10. schri jft Moebius: "Naarmate ik veranderde, een levenswijze kreeg meer gericht op meditatie, gezondheid en geestelijke ontwikkeling, merkte ik dat mijn verhalen anders gingen eindigen. Zij veranderden van het tonen van de vaak geweldadige dood van de personages naar het tonen van een lichamelijke of geestelijke verandering. Natuurlijk is in wezen weinig verschil, alleen vindt de verandering plaats op een meer spiritueel vlak. Dus, wanneer ik nu een verhaal maak, laat ik niet de dood zien, maar de verandering, vaak gesymboliseerd door een vliegend persoon. In mijn meer recente verhalen vliegen veel personages weg of gaan in de richting van het licht."

Ik denk dat Moebius invloed op de conclusie van de **Incal**-serie doorslaggevend is geweest. Tenslotte merkt Jodorowski over de

De dubbele pyramide

samenwerking tussen hem en Moebius op: "Hij is degene die een beetje vrede in het geheel aanbrengt... Hij zegt: 'Geef de lezers eens wat respijt, laat hen eens ademhalen.' Terwijl ik juist zeg: 'Begin met een klap op zijn smoel.' Trouwens, zo is de Incal begonnen. Met een klap in John Difools smoel..."11.

NOTEN

1.Uit een interview met Jodorowski in de pocketversie van **De incal van het duister** - Oberon 1988

2.Te vinden in **Is mens lekker** - Panda 1981

3.Iedereen herkent hierin natuurlijk het Assepoester-thema

4.Arzach - Oberon 1988

5.Zie met name **De ster** - Drukwerk 1986 en **De hof van Edena** - Casterman 1988

6.Jung, Tolkien en Jodorowski - Wiel Weijers in **Zozolala** 23 - Stichting Zet El, september 1985

7.Een droomelement dat veel in Moebius' strips zoals **Vrije val** in **De omweg**, **Majoor fataal**, **De hof van Edena** te vinden is.

8.Zie met name **De ster** - Drukwerk 1986

9. Zie **Kleurrijke helden** (pagina 93) van Giraud & Moebius - Vonk 1982

10.**The long tomorrow** - Marvel / Titan books 1987 / 1988

11.Jodorowski in **De incal van het duister** (pocket-versie) - Oberon 1988

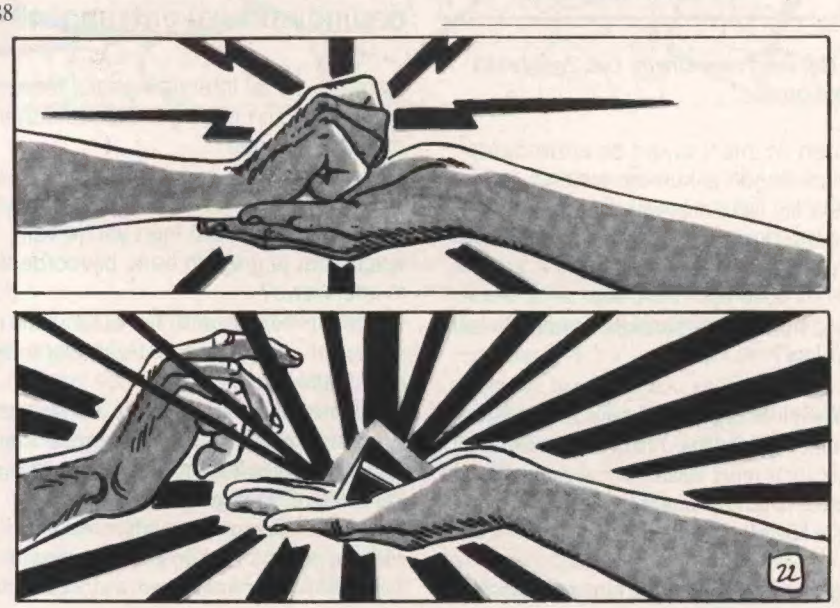

KAMAGURKA: TUSSEN TWEE UITERSTEN

DOOR NOEL UMMELS EN ERIK HITTERS

Luc Zeebroek, beter bekend als *Kamagurka*, woont in één van de mooiste steden van West-Europa en tezelfdertijd in één der lelijkste wijken van die stad: Gent. Overal breekt men de boel af en een ongecultiveerde, modderige parkeerplaats omringt zijn huis. Uit zijn werk blijkt zijn hang naar het lelijke en je beseft, dat zo'n man zich hier thuis voelt. In interviews heeft Luc Zeebroek te kennen gegeven, dat het ergste, dat men van hem kan zeggen is, dat hij best een sympathieke gast is en zijn grimmige woonsituatie lijkt de potentiële makers van die opmerking te willen ontmoedigen. Maar wat anders zeg je tegen iemand, die in zijn dagplanning geen rekening heeft gehouden met je komst - overigens zijn eigen schuld - voor wéér zo'n interview en die je desondanks wil ontvangen?

Laten we beginnen te zeggen, dat we je best een sympathieke gast vinden.
't Is niet waar... Oké, buiten!

Wat vind je van het geven van interviews?
Wat ik daarvan vind? Moet ik daar ook nog eens op antwoorden? Het hangt ervan af, het kan vervelend zijn, het kan... eh... Maar ik zit dus met enorm veel werk en dan komt het soms een beetje moeilijk uit. Moest ik alleen strips tekenen, dan kwam er af en toe eens iemand langs, maar door het feit, dat ik ook bezig ben met televisie en optredens en ik nog anders dingen doe... Ik durf wedden als straks de telefoon gaat, dat het weer een interview is.
En het heeft ook weinig nut, waarschijnlijk, omdat je de antwoorden zelf ook wel wist.

Uit: Het ruikt naar onzin, Luc Zeebroeks eerste boek

Zouden de interviewers de antwoorden op hun vragen al kunnen weten?
Ik denk het wel, soms wel. Als je zegt, dat ik een sympathieke gast ben, dan weet je toch wel wat ik ga zeggen.

Ben je normaal gesproken serieus in een interview?
Ik ben altijd serieus. Als ik loop te zwansen, zoals wij hier zeggen: zwansen, is dat toch ook eigenlijk serieus. Als ik loop te zwansen kan ik soms meer waarheden zeggen, dan wanneer ik iets op een serieuze manier probeer te zeggen. Dat klinkt zo zwaar.

De grens ligt bij jou dus niet zo duidelijk.

Degene, die dit interview straks leest, kan zich in sommige gevallen afvragen of je het meende?
Ik weet het niet.

Is het vervelend, dat men van je verwacht, dat je grappig bent, bijvoorbeeld in interviews?
Het is mijn beroep, maar het kan mij ook niet schelen als ik het niet ben. Dat is dan andermans probleem.
Als ik met Peter van Heirseele aan het werken ben, dan moet er na twee serieuze zinnetjes iets grappigs komen. Terwijl het flauwekul is om in het dagelijks leven na elke tweede serieuze zin een grap te maken. Meestal is het zo, dat de grappen zichzelf aandienen. Maar in mijn werk moet ik ernaar zoeken. Mijn werk is eigenlijk een geconcentreerde vorm van dat wat ik ben in het dagelijks leven. In het dagelijks leven zijn er veel mensen, die grapjes vertellen en die hebben de noodzaak niet dat te concentreren in een optreden of een strip. Stel, dat ik dat niet concentreerde, dan zou het heel veel saai gelul

'K ZAL WAT SNELLER MOETEN LOPEN, ANDERS ZULLEN DE MENSEN ZEGGEN: „HAHA HY IS HAASTIG, MAAR HY ZAL NOOIT OP TYD KOMEN.... ZO'N TRAAGLOPER!

Uit: Het ruikt naar onzin, Luc Zeebroeks eerste boek

zijn. Dan kan ik even goed zo het podium opstappen en daar een uur staan babbelen. Dan zullen er ook wel een paar grappen tussen zitten...
Dan wordt het nu tijd het gedicht van Piet Paaltjens voor te dragen.

Immortelle LXXXIV
O, spreek mij niet van liefde,
Van vriendschap en van trouw;
Die zijn al sinds lang overleden,
'k Ben lang er al van in den rouw.
Neen, spreek mij van 's menschen ellende,
Van al zijn kommer en nood,
En hoe hij zijn broeders leven
Verbittert, - dan lach ik mij dood!

En, wat vind je ervan?

Aardig. Het is een beetje serieus.
Wij vinden, dat het aardig de strekking van jouw werkt dekt.
Absoluut, maar het slaat op de inhoud van het werk van elke humorist die een beetje 'to the point' is. Ik wil niet zeggen, dat het ook slaat op Toon Hermans, maar als je een doorsnee humorist neemt, dan is het toch altijd de

ellende des menschen, die de aansporing is voor vrolijke grappen. Ik vind het vervelend, hoor! Pas op! Het is altijd hetzelfde onderwerp... Voor de boekentop-tien van Zuid-Afrika van het NRC moet ik nu een grap maken. Dan heb je dus een massa grappen, die zich zo maar aanbieden. Maar ik vind, dat je toch wel een keuze moet maken voor een grap, die racisten, die de mensen in elkaar kloppen, het minst leuk vinden. Zij moeten de grap flauw vinden, maar die moet dan wel sterk zijn voor de slachtoffers. En dat probeer ik toch wel, ja, omdat het anders te gemakkelijk is, zo voor de hand liggend. Aan de andere kant vind ik het ook voor de hand liggend om een grap te maken, die de slachtoffers verdedigt. In feite is het ook een beetje hun schuld, dat ze in elkaar geklopt worden. Eigenlijk wel. Je wordt nooit onderdrukt als je geen onderdrukker tolereert. Natuurlijk is het in Zuid-Afrika een enorm probleem, omdat het daar een kwestie is van generaties en generaties en generaties, maar eigenlijk ligt de schuld een beetje bij de zwarten. Ze moeten hun onderdrukkers de keel doorsnijden, de koppen inslaan...

Vind je het hypocriet, dat mensen jouw grove grappen afkeuren?
Absoluut, omdat de grap er eigenlijk niet toe doet. Omdat een grap op zich iets onschuldigs is. Hoe grof die grap ook is, het blijft papier. Eén daad is duizend keer erger dan duizend grappen.

Zouden de mensen echt begaan zijn met het lot van de derde wereld?
Nee. Als ze er echt mee zouden begaan zijn dan zouden de negen miljoen Belgen nu allemaal naar de derde wereld gaan en zeggen: "Stop!" De ellende wordt ons ook opgedrongen door de media. We zien nu de wereld aan ons voorbijflitsen, al de brandhaarden... En dan zit jij daar voor je televisie. Je kinderen hebben hun problemen, jij hebt jouw problemen, je vrouw heeft haar problemen en dan denk je: 'Wat kan ik daaraan doen?' Maar je kunt er niks aan doen! Als je er naar toegaat slaan ze je de kop in. Je kunt zeggen: "Ik weiger nog producten uit Zuid-Afrika te kopen", maar er zijn zoveel anderen, die de producten wel kopen... Ik denk, dat je je van de ellende in de wereld zo weinig mogelijk moet aantrekken, maar dat je je er wel voor moet interesseren. Je moet het onderzoeken, het proberen te begrijpen en erop toezien, dat het hier niet kan gebeuren. Dat is wat eigenlijk de les zou moeten zijn. Het is trouwens heel pretentieus om te denken, dat zij het slechter hebben dan wij. Wij denken al gauw, dat wij het beter weten.

Je bent veel geëngageerder dan je werk doet vermoeden.
Dat komt, doordat ik in mijn werk iedereen misleid. In mijn werk moet ik vrij kunnen zijn in het ontwikkelen van gedachten. Dat ben je niet door eerst een bepaald standpunt in te nemen. Juist door geen standpunt in te nemen of juist die standpunten in te nemen, die ingaan tegen de standpunten van iedereen, krijg je veel vrijer werk. Je doet je eigen werk geen goed als je meeknikt.

Wil je zo bereiken, dat je verrassend blijft?
Ik denk, dat je al verrassend bent als je blijft doorwerken.

Kun je wel eens lachen om je eigen grappen?
Mijn eigen grappen wel, ja, maar niet als ik mijzelf zie op televisie. Ik weet niet wie dat is, ik weet waarom hij het doet, ik weet wat er gaat komen. Het is voor mij honderd procent voorspelbaar geworden. Als ik het allereerste idee heb, kan ik er wel mee lachen en als ik de grap probeer te reconstrueren op papier kan ik er inwendig om lachen. En eens dat het op papier staat, dan kan ik er nog heel even om lachen, misschien, maar dan is het voorbij. Op het podium weet ik dan: "Dat was een goede mop" en dat blijkt ook meestal te kloppen, hoewel het voor mij zeer moeilijk is geworden ervan te genieten.
Ik vind het wel redelijk, dat ik er niet meer om kan lachen, want hoe zouden Peter en ik op kunnen treden als wij continu moesten lachen? Soms heb ik het wel eens op het podium, dat ik begin te lachen, doordat Peter iets nieuws doet. Maar het is vervelend als je in de lach schiet. Dan is de grap weg. We verbijten onze lach alsof we een noot kraken.

Wordt er bij jullie optredens nu minder geïmproviseerd dan toen je alleen optrad?
Ja, vroeger was het allemaal geïmproviseerd, maar als het dan een avond niet lukt, is het voor niemand plezant en zeker niet voor de zaal. Nu maken wij trouwens tournees van

NADAT BERT DE BABY DOOR HET RAAM VAN DE DERDE VERDIEPING HEEFT GEBAARD, WORDT HY OVERROMPELD DOOR EEN VRESELYK SCHULDGEVOEL...
OH SCHULD-GEVOEL...
DAT ZICH IN Z'N ONDERBEWUSTZIJN MANIFESTEERT ONDER DE VORM VAN...
VOLK VOOR M'N LUNAPARK!
?
21

Lucs uitersten - Bert en Henk - ontmoeten elkaar in Het geheim van het verhaal!

vijftig optredens en als je dat allemaal gaat improviseren, leef je gewoon niet meer. Dan heb je ook niks meer te improviseren. Wat dat wij nu doen, is dat wij praktisch niets improviseren. Het enige dat geïmproviseerd is, is de manier waarop wij het brengen en dat laat de ene avond een groot verschil zien met de andere avond. Maar verder is het alleen maar achter de schrijfmachine zitten en altijd maar herschrijven. Van bepaalde sketches hebben we misschien veertig, vijftig verschillende versies, dus voordat het lijkt alsof het vanzelf gaat... Sommige mensen denken niet na en menen, dat wij zo maar een grap vertellen. Bij Urbanus denken ze ook: "Die staat wat uit zijn kast te rammen", maar waarschijnlijk zijn zijn grappen nog veel meer dan bij ons... Zelfs het inpikken van het publiek is bij hem ingestudeerd.

En bij jullie?

Bij ons? Bij een optreden in Zaandam of zo zei ik: "Als jij een betere grap weet, vertel hem dan!" Die Zaandammer vertelde een grap: "Twee Belgen lopen door de Kalverstraat, zegt de ene tegen de andere... eh...: "Wil jij in het midden lopen of z al ik in het midden lopen?" "En ik had daar dus iets op ingepikt: "In het midden van de Kalverstraat?" Gans de zaal lachen! Een week daarop, achthonderd man in Heerlen, gillende meisjes die gekomen waren voor Frans Boeijen. Er was wat rumoer daar en ik zeg: "Als jij wat wilt vertellen..." En die vertelde juist dezelfde mop, juist dezelfde en ik kon daar precies hetzelfde op inpikken. Achthonderd man: "HAHAHA!" Dat is toch fantastisch, hè?

Zat je in het voorprogramma van Frank Boeijen?

Dat was een dag, die ze georganiseerd hadden en daar kwamen wij en op hetzelfde ticketje konden ze dan naar Frans Boeijen. Maar het was wel plezant, dat er bij ons veel meer volk was dan voor die Boeijen!

Tegenwoordig treden jullie op voor grote zalen?

Een grote zaal heeft een perfecte akoestiek. Elke nuance, die je in je stem aanbrengt, komt over. Als je een slechte akoestiek hebt, gaat er zoveel verloren, dat is vreselijk! We maken dan wel geen woordgrappen, maar ze zijn wel zeer taalgebonden. Het zijn geen grappen van ik kom naar binnen en ik struikel over de draad die dan tussen mijn knieën zit. Dat soort moppen zijn het niet. Tenzij we wat dom willen doen en de mensen een beetje op hun gemak willen stellen. In het begin traden wij op voor een vaste kliek, maar nu - dankzij de TV-programm's - zitten er ook dikke dames in de zaal, kleine meisjes, noem maar op! Zonder dat wij onze voorstellingen veranderd hebben, we brengen hetzelfde soort grappen als vroeger. Je merkt, dat die

De gewraakte pagina uit Lava 3

doorsnee mensen daar eigenlijk om vragen. Onze humor is heel absurd, maar ze vinden dat precies plezant.

Maar waren die kleine zaaltjes niet veel persoonlijker?

Nee, nee! Absoluut niet! Hoe meer volk, hoe meer sfeer. De ene trekt de andere mee. In een klein zaaltje zijn het er misschien tien, die meteen beginnen te lachen en die tien trekken de zestig anderen mee. Als je in een grote zaal staat, zijn het er misschien honderd, die direct beginnen te lachen en zij trekken er een paar honderd mee. De respons, die je dan hebt! Wij spelen op respons. We hebben grappen en die zitten in ons hoofd en het gaat erom die grappen zo goed mogelijk te brengen. Wij hebben zo veel mogelijk plezier erin naarmate de mensen lachen. We spelen om te lachen! Maar anderzijds als de mensen niet lachen, gaan we gewoon door en dan is het dadaïsme!

Wat voor dunk heb je van je TV-werk?

Sfeervol bullshitten met Kamagurka vond ik niet grappig. Het was perfect gefilmd, zag er goed uit, maar het was niet grappig. Het was wel zeer imaginair. Ik vond de korte sketches voor de VPRO beter. Die waren bondig, compact, beter. Maar wat we nu gaan doen voor de BRT is nog beter...

En wat wordt dat dan voor iets?

Dat houd ik liever nog voor me.
Het worden shows met een live-publiek... Ken je dat? Korte sketches, lange sketches, feuilleton...

Toch niet iets als Verona?

Nee, nee, nee... We doen het op onze manier, dat hebben we altijd geprobeerd. En dan merk je zelfs nog: hoe hard je ook je best doet om het op je eigen manier te doen, dat er twintig, dertig jaar geleden mensen waren, die precies zo iets deden. Zelfs duizenden ja-

ren geleden voerden Boeddhistische monniken gesprekken met een verbeelding, die je terugvindt in ons werk.

Je spreekt over ónze manier van grappen maken. Is het niet eerder jouw manier van grappen maken?
Het is wel zo, dat de meeste ideeën en grappen van mij komen. Dat is wetenschappelijk vastgesteld. Maar het is door de samenwerking met Peter dat de grappen ontstaan. Als hij er is, kan ik mij beter concentreren of op een andere manier en is er een soort wisselwerking. Hij brengt minder moppen aan, laat ik het zo zeggen, maar het maken van sketches is met tweeën, dat wij het doen. We zeggen elkaar wanneer we iets bullshit vinden en als Peter iets bullshit vindt, dan doe ik het desnoods zelf.

Heb je een voorkeur voor het theater, de televisie of de strip?
Mijn voorkeur gaat uit naar de afwisseling. Als striptekenaar zit je alleen voor je blad papier en af en toe krijg je een leuke fanbrief... Maar met theater heb je het gelach, de salvo's, het commando en elke week schrijven we iets nieuws en dat stoppen we direct in het programma. Dat is heel plezant. Dat heb je niet als je tekent. Dan maak je na twee, drie jaar misschien een bundel en het is weer gedaan.

Komen je strips niet in het gedrang door je vele werk voor theater, TV en misschien ook nog platen?
Ja, maar dat vind ik niet erg.

Gaat het ten koste van de kwaliteit? Van mijn strips? Nee... Vind jij van wel, misschien?
Ja.
Over welke boeken heb je het dan?

Eigenlijk alle... Je laatste boek Mieke's eerste exhibitionist, Lava...
Maar dat is toch prachtig? Misschien is er iets mis met jouw hoofd. Dat zijn toch gewoon fantastische moppen!

Vind jij je huidige werk even goed als je eerste drie boeken?
Ik denk, dat het beter is...

Het is zo jammer, dat er nog maar weinig langere verhalen in voorkomen, absurde redenaties. Die lijken te verdwijnen naar TV en theater.
Ja, dat klopt.

En wat er voor de strips overschiet, zijn een hoop abstracte grapppen, waaraan geen touw vast te knopen is.
Ach nee, dat ligt toch aan je hoofd.
Maar weet je, dat soort opmerkingen... Als ik mijn eerste boek uitbracht, kwamen er mensen, die zeiden van: "Dat eerste boek staan wel een paar goede oude moppen in, maar de nieuwe dingen, die je maakt zijn toch niet zo..." Dan breng je je tweede boek uit en dan zeggen ze: "Ja, dat eerste boek was veel beter! En als je naar dat tweede boek kijkt, dan staat dat er niet in, dat er niet in en dat staat er niet in..." En dan breng je het derde boek uit: "Goh, dat eerste boek, dat was fantastisch. Dat tweede was iets minder, maar in het derde staat niets waar ik om kan lachen." En zo gaat dat altijd maar verder en verder en op den duur is wat ik dan zeg als artiest: "Fuck off!" Ik zou dan zelfs nog zo ver willen gaan, dat ik pure bullshit uitbreng, die ik tien jaar geleden gemaakt heb en als ze dan zeggen: "Wat hij deed tien jaar geleden was veel beter!", dan zeg ik gewoon: "En dat is nu namelijk het geval!"

Maar wat moet de nietsvermoedende lezer nu bijvoorbeeld aan met de laatste bladzijde uit Lava 3?
Awel, dat zijn allemaal dingen, die ik getekend heb, terwijl ik het tweede boek maakte.

Aï! Blijft de mogelijkheid, dat je ze niet in je tweede boek hebt geplaatst, omdat je ze niet goed genoeg vond...
Nee, ik had toen materiaal te over en het was ook, omdat er bij die tekeningen geen tekst stond, dat ik ze er niet in wilde. **Lava** kan best zo'n pagina verdragen, maar ik vind die tekeninkskes inderdaad niet... Ach, je kunt dat in een boek zetten. Als ik zie wat dat andere tekenaars in een boek zetten, hè, als ik dat zie, dan zeg ik, dat het zonde is om die tekeningen in de vuilbak te smijten. Maar die tekeningen zijn geen grappen, maar het is wél zo, en dat zweer ik u, dat het tekeningen zijn, die ik gemaakt heb in de tijd, dat ik met het tweede of derde boek bezig was. Maar de meeste dingen zijn nieuw in **Lava**.
Hetgeen ik doe is niet bepaald iets gemakkelijks. Het is niet bijvoorbeeld zo iets als de Smurfen tekenen, dat is veel makkelijker. Ik moet steeds nieuwe dingen bedenken, elke keer volledig nieuwe ideeën hebben.

Is Lava voor jou een droom, die werkelijkheid is geworden?
Lava is er voor mijn plezier en voor het plezier van de lezer. Ik dacht op een gegeven moment, dat het wel leuk zou zijn een eigen blad te hebben, een soort van laboratorium. De formule van Lava is wel plezant, dat er eentje schrijft en dat je mensen zoekt naast de deur of die je tegenkomt en die de strips tekenen. Het is een keer iets anders en het verkoopt altijd goed. Moest het nou iets zijn, dat honderdvijftig exemplaren verkocht, maar het zijn er vijftienduizend

Is piloot Stevige Bries niet exact dezelfde figuur als cowboy Henk? Zij zijn beiden zeer nonchalant en onwetend.
Ik denk, dat ik van piloot Stevige Bries maar vier of vijf bladzijden voor **Lava** geschreven heb. Stevige Bries is eigenlijk een non-figuur in mopjes over vliegtuigen. Cowboy Henk heeft een andere taak. Ik weet precies wat hij doet en wat hij niet doet. Maar Stevige Bries kan nog makkelijk een karakter bekomen, wanneer ik heel veel strips over hem maak. Maar ik denk niet, dat ik zijn karakter ga ontwikkelen. Dat vind ik niet nodig. Welk van je personages geniet je voorkeur?

Ik heb twee voorkeuren: Bert Vanderslagmulders en cowboy Henk, omdat ze twee uitersten zijn.
Eigenlijk is het heel moeilijk om iets tussen hen in te verzinnen. Het is ook zo, dat er geen ene mop van Bert op cowboy Henk van toepassing zou kunnen zijn. In **Het geheim van het verhaal** heb ik geprobeerd die uitersten te combineren, omdat ik dat leuk vond.

Zijn Bert en Henk delen van je persoonlijkheid?
Waarschijnlijk wel, maar geconcentreerde delen. Zelf sta ik tussen die twee uitersten in. Dan is het vreemd, dat je geen stripfiguur kunt bedenken, die tussen de uitersten instaat. Misschien komt dat nog, maar dan zul je dat niet goed vinden.

MAAR ALS IK ROEP DAT IK NIET GEK BEN, ZULLEN ZE DENKEN DAT IK HET WEL BEN, WANT ENKEL GEKKEN ROEPEN DAT ZE NIET GEK ZYN...
OF NEE MENSEN WACHT, IK HEB ME VERGIST, IK BEN TOCH GEK!!
KAMAGURKA

EEN REISJE NAAR PARIJS

DOOR AAD VAN DER VALK met medewerking van BASTIENNE VERHEIJ

In het weekeinde van 8 en 9 oktober 1988 vond een voor Nederland bijzonder gebeuren plaats. Vanuit Dordrecht vertrok een bus met stripliefhebbers, voorzien van een stapel strips en lunchpakketten naar Parijs om er de 20e Convention de la bande dessinee te bezoeken. De reis was georganiseerd door Udo en Ineke Horst van stripwinkel Sjors.

De groot opgezette, twee dagen durende stripbeurs (zo'n 20.000 bezoekers) had een aantal interessante publiekstrekkers. De opening werd verricht door Morris, die in de week voorafgaand aan de beurs een feest kreeg aangeboden vanwege Lucky Lukes veertigste verjaardag. Uit handen van burgemeester Jacques Chiracq kreeg hij de erepenning van de stad Parijs.
Behalve Morris waren er de eerste avond, die gehouden werd in een van de grootste discotheken van de Franse hoofdstad, een dertigtal andere striptekenaars. Tijdens de beurs zagen wij onder meer Hugo Pratt, Liberatore en François Thomas, die veel succes had met de verkoop van door hem ontworpen speldjes.

ALVARADO
De grote organisator van de sfeervolle beurs was de sympathiek ogende Spanjaard José Alvarado. Hij werd vorig jaar aangesteld om de beurs, die de laatste jaren wat in het slop raakte, nieuw leven in te blazen. Hij was het die een beroep deed op verschillende bedrijven om mee te werken. Een van die bedrijven was de R.A.T.P., het Parijse vervoersbedrijf, dat een tentoonstelling over strips organiseerde in het metrostation Porte de Champerret. De grote panelen met informatie en tekeningen waren opgehangen in metrovoertuigen uit de jaren dertig.
Verder had het R.A.T.P. een prijsvraag georganiseerd met J'ai lu waarbij het publiek een pakkende tekst moest verzinnen bij drie plaatjes uit de pocket-versie van Tardi's **Sluiers over de pont de Tolbiac.**
Men kon op de beurs verder het grootste stripalbum ter wereld zien, goed voor vermelding in het Guinness book of records, en natuurlijk waren er vele stands met strips en aanverwante artikelen. Prachtig waren de striptaartjes van een Parijse bakker die ergens in die stad een salon de thé heeft, die vast de moeite waard is om te bezoeken.
Aan José Alvarado vroeg ik hoe belangrijk een beurs als deze in Parijs is voor het stripverhaal. "Strips zijn deel uit gaan maken van het Franse dagelijkse leven. Zeker de laatste vijf jaar maken de reclame en de media er veelvuldig gebruik van. Je ziet nu ook voor het eerst een serieus bedrijf als een verzeke

De aankondigingsposter in het metrostation

ringsmaatschappij haar medewerking verlenen. Dat vind ik heel belangrijk."
Alvarado wil proberen dit jaar het aantal bezoekers te verdubbelen. "Of dit lukt is moeilijk te zeggen. Ik wil het in ieder geval internationaler aanpakken in het kader van het Europa van 1992. We proberen sowieso iedereen over de vloer te krijgen, zeg maar van 7 tot 77 jaar."

MOLITERNI
Dat de Fransen de strip nu echt als literair gemeengoed zien, blijkt uit het feit dat bij uitgeverij Dargaud kortgeleden een literair directeur is aangesteld: Claude Moliterni.
Moliterni is bepaald geen nieuwkomer in de wereld van de strip. Vanaf het prille begin is hij betrokken bij de organisatie van de beurzen in Parijs, Lucca en Angoulême.
Begonnen in 1962 reist hij nu de wereld rond, bezoekt en organiseert beurzen. Niet zonder trots vertelde hij dat hij als eerste een tentoonstelling heeft georganiseerd in het Parijse Musee des arts decoratifs. "Dit was een erkenning van de strip", aldus Moliterni.
Hij is op het moment ook werkzaam bij het ministerie van buitenlandse zaken als een soort promotor van de Franse strip. "De laatste jaren is de belangstelling voor dit soort evenementen enorm gegroeid. Vergeleken met andere landen is het in Frankrijk meer

Het grootste stripalbum ter wereld

een zaak voor volwassenen geworden." Op de vraag wat het grote verschil is tussen Parijs en Angoulême antwoorde hij: "Angoulême is meer een ontmoetingsplaats voor de grote uitgeverijen en de plek voor het verschijnen van nieuwe albums. Hier in Parijs ligt veel meer de nadruk op curiosa, antiquariaten, de handel. Een verschil dat overigens organisatorisch geen opzet is geweest."
Inderdaad troffen we op de tafels van de handelaren veel moois aan zoals prachtige oude albums, luxe uitgaven, reclamemateriaal, zelfs originele pagina's en schetsen van bij

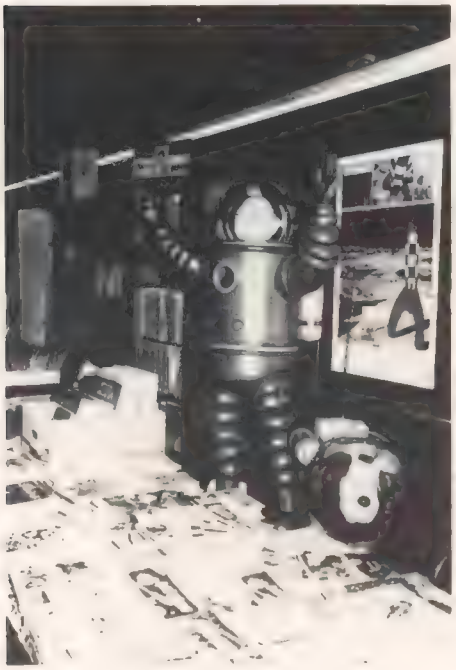

Mooie blikvangers

voorbeeld Cuvelier en Matena, noem maar op, het was er. Sommige stands hadden mooie blikvangers zoals twee levensgrote poppen van Kuifje en Haddock. Ergens hing een groot wandtapijt met daarop wederom Kuifje. Het leek soms wel een museum. Op zaterdag was de belangstelling voor de signerende Liberatore groot. Met de ijver die zo kenmerkend voor hem is, deed hij zijn best alle albums van een zo origineel mogelijke tekening te voorzien. Gastvrij stonden naast hem een fles tequila en zes glazen, maar Liberatore had het te druk voor een praatje. We spraken af om hem de daarop volgende dag op te zoeken in zijn Parijse flat.
Eenmaal daar praatten we bij een kopje koffie nog wat na over de conventie. Terwijl zijn kat Hugo (Pratt?) behoedzaam rondsloop, vertelde Liberatore, dat, hoewel hij de laatste vier jaar niet geweest was, hij het dit keer vond tegenvallen. Een opmerking die we dat weekeinde al diverse keren gehoord hadden. Voor de deelnemers aan de busreis was het bezoek aan Parijs echter meer dan de moeite waard geweest.

Bits&Pieces

Praktijken

Zeg, moet je eens luisteren Ben, je trekt vuur bij Zozolala. 'Hoezo ?'
Mat S. is over de rooie. Je schijnt het blad niet te lezen en toch lelijke dingen te zeggen.
' Ja, ik ga daar een beetje een gulden betalen aan m'n winkelier voor een hoop...dinges.'
't Is gratis Ben.
' Nee, wis en waarachtig niet. M'n shopper roept aldoor dat hij wel hoeperdepoep wil verkopen, maar geen hoeperdepoep cadeau wil doen. Bovendien moet hij er zelf ook voor betalen, zegt-ie.'
Klopt.
'En , wat kletst die Mat nou. Ik heb alleen de waarheid geschreven "altijd pootje omhoog en ...".'
Ja, Ja, rustig Ben. Ze zijn bloedserieus. Ontleden daar elke zin. Een dubbele bodem ontgaat ze. Maar luister. Wij zijn net lekker op weg met onze sponsors, je weet wel, en nou schrijft die Mat daar in één adem ook over. Dat kunnen we niet hebben. Als alles goed gaat, krijgen we van die jongens als redactie allemaal een lease auto. Dus we willen geen gezeur Ben. We moeten positief kunnen blijven schrijven over de sponsors. Zonder dat slimme jongetjes als Mat dat meteen doorhebben.
'Krijgen we censuur makker, voor één zo'n koolzuurhoudend kolommetje?
Zo moet je dat niet zien Ben. Jij verdient toch ook je boterhammetje met deze commercie.
'Dus gewoon Matje en Tralala niet meer op de teentjes gaan staan. Nooit meer iets over schrijven. Doodzwijgen?.'
Precies.
'Mag ik nog wel stimulerend over m'n eigen uitgaven blijven schrijven ?'
Ja, dat merkt toch niemand. Mat doet het ook. Dus dat is links getolereerd.
'Links ?'
Ja, weet je dat niet. Nijmegen. Als de neten zo links. Mat durft tegenwoordig zelfs het woord borsten niet meer op te schrijven.
'Eh,Eh.....jasses! Diezelfde Mat die in 1984 in "Vrouwen van Papier" pagina's met de meest schunnige illustraties heeft opgenomen, durft niet....?
Tsjonge.'
Ja hoor, dezelfde. Tijden veranderen.
'Godbetere, zelf vieze plaatjes plaatsen, emmers stront over iedèrs hoofd gooien, redactieleden letterlijk voor grafschenners uitmaken terwijl je zelf in het verleden het 'lijk' in ijltempo hebt helpen creëren, stellen dat jij als enige weet wat stripkritiek is, met een gratis blad de commerciële markt ondermijnen. Da's behoorlijk hypocriet.'
Ach, verder naar het oosten is het nog veel erger.
'Hoe bedoel je ?.'
Ik stuur je wel even een foldertje toe. Schrijf daar maar over. Doei.
Nou bepaal ik zelf wel waar ik over schrijf, maar het epistel heb ik gelezen. Daar schoten de veters van uit m'n schoenen. Een of ander drollehok organiseert een stripboekenbeurs anno 1989. Adrie Buhrmann Produkties BV stelt een deelnemers reglement op. Daarin, nota bene onderstreept: "Het aanbieden van aanstootgevende lektuur is niet geoorloofd, de beoordeling van de organisator is hierin bindend." Da's pas echte stripkritiek. D'r uit die handel. Want daar heb ik als organisator forse kritiek op. Naar de brandstapel. Als organisator heb ik recht op mijn vrijheid van meningsuiting. Weg met die rommel. Meer weten: 053 - 33 93 46, de heer Buhrmann.
Ben's vredige kerstgedachten over drie wijzen uit het oosten zijn alweer in zure regen opgelost. 't Is te hopen dat de ene die resteert de wijsheid in pacht heeft gehouden.

Ben Bits

"IK WERD GEOBSEDEERD DOOR MICKEY MOUSE"

DOOR JAAP EKHART

Beeldend kunstenaar *Willem de Boer* en zijn idool.

De bekendste muis ter wereld, *Mickey Mouse*, heeft menig kunstenaar bekoord en geïnspireerd. Veel kunstwerken geven daarvan blijk, werken bijvoorbeeld van *Roy Lichtenstein*, *Claes Oldenburg*, *Andy Warhol* en *Keith Haring*. Ook Willem de Boer heeft 's werelds beroemdste muis dikwijls opgenomen in zijn voorstellingen. Zo heeft de kunstenaar, onder meer, gedurende de periode 1977 - 1983 vijftig collages gemaakt op het thema Mickey Mouse. Na 1983 treffen we Mickey slechts sporadisch aan in het oeuvre van Willem de Boer. Toch blijkt de muis de kunstenaar nog steeds te boeien...

Willem de Boer werd in Groningen geboren, in 1943. Hij volgde zijn opleiding aan Academie Minerva te Groningen. Zijn studierichting was Monumentale Vormgeving. Momenteel woont en werkt de kunstenaar in zijn geboortestad.
De vijftig *Mickey*-collages van De Boer horen bij elkaar, vandaar dat ze genummerd zijn. Dat wil echter niet zeggen dat ze in een bepaalde volgorde bekeken moeten worden. De kunstenaar heeft met de nummering slechts willen aangeven welk werk hij het eerst gemaakt heeft en welk werk vervolgens aan zijn fantasie ontsproten is. Kijken we naar collage 1, het eerste werk van De Boer waarin Mickey Mouse voorkomt, dan zien we dat de kunstenaar de weerspiegeling van een fietser heeft weergegeven als de kop van Mickey. Willem de Boer over dit werk: "Die dag kan ik me nog goed herinneren. Ik liep langs het kanaal, eerst zag ik de fietser, direct daarop de kop van Mickey. Vanaf dat moment zag ik hem overal, mijn Mickey-obsessie was begonnen." Dat de kunstenaar Mickey overal ging zien, blijkt wel uit de collages 2 en 25. De Boer ziet zijn idool in respectievelijk een filmprojektor en een sneetje brood. Hij gaat echter nog een stapje verder, getuige collage 15. Dit werk bestaat voornamelijk uit tijdschriftfoto's van diverse kaassoorten. Willem de Boer heeft de verschillende fotofragmenten zodanig gerangschikt dat ze de kop van Mickey Mouse vormen. Collage 20 toont ons dat de Bunny plaats heeft moeten maken voor een meisje met muizeattributen. In plaats van een ravissante schoonheid met
een konijnestaartje zien we een mooi meisje met muizeoortjes.
Voor het samenstellen van de collages gebruikt Willem de Boer de technieken plakken, stempelen en tekenen. Het nummer in collage 25 is gestempeld, de foto van het brood is uit een tijdschrift geknipt en vervolgens opgeplakt en de vormen boven de letters X, Y en Z zijn door de kunstenaar getekend. Ook op collage 2 zou het etiket gemengde technieken
bevestigd kunnen worden. Het onderste gedeelte van de voorstelling is gestempeld, Mickey's achterhoofdjes zijn getekend en de foto van de projector komt uit een tijdschrift. Naast tijdschriftfoto's gebruikt Willem de Boer ook zelf geschoten foto's. De meest uiteenlopende taferelen zoals een huis in aanbouw en de schaduw van een dubbele parkeermeter zijn door hem gefotografeerd. In iedere voorstelling waart evenwel de geest van Mickey Mouse rond. De Boer vertelt dat zijn collages tussenfasen zijn: "Voor mij zijn alle technieken gelijkwaardig, het stempelen is even belangrijk als het plakken en het tekenen. Kijk je echter naar een collage van me, dan kun je de verschillende technieken duidelijk van elkaar onderscheiden en dat is nu net niet de bedoeling, vandaar dat ik kleurenko

Collage 1 (foto: Jutta ter Horst van Delden)

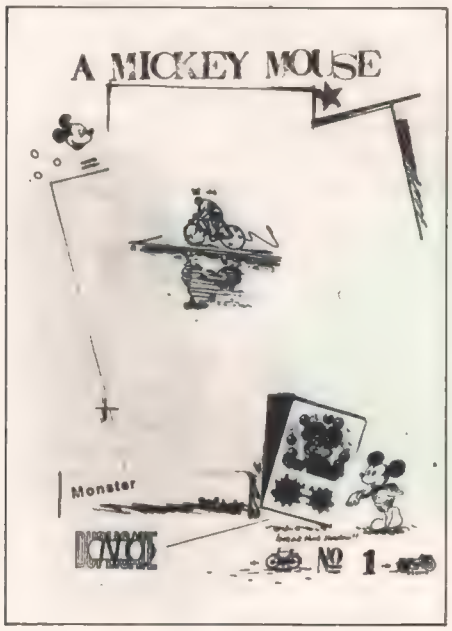

Collage 15 (foto: Jutta ter Horst van Delden)

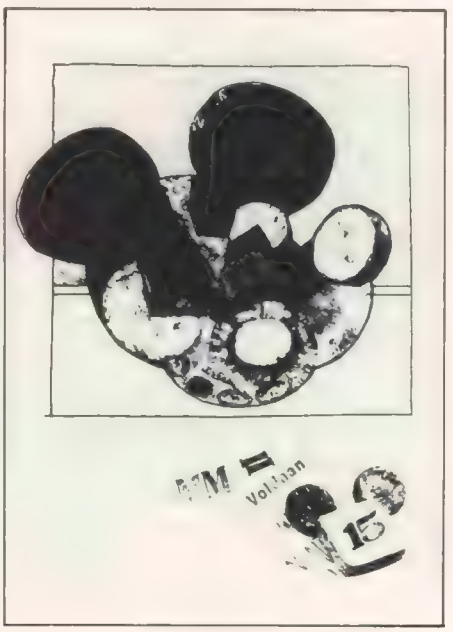

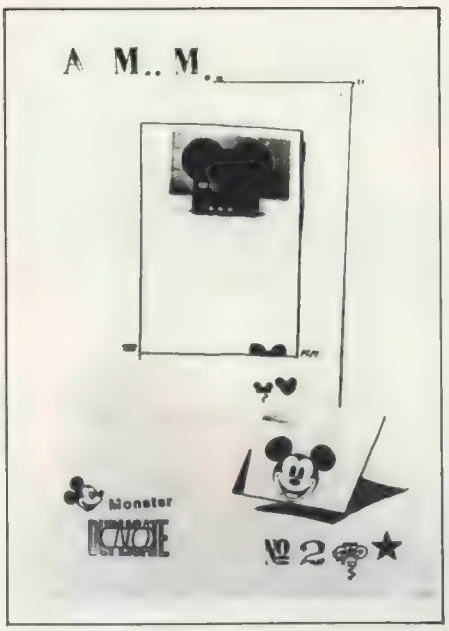

Collage 2 (foto: Jutta ter Horst van Delden)

pieën van de collages maak. Door een kopie van een collage te maken, trek ik de verschillende technieken samen tot één techniek, een reproductie. De kopie beschouw ik dus als het eindprodukt, de collages als een tussenfase.
Willem de Boer geeft meestal alleen het hoofd of de oortjes van Mickey weer, lichaam en ledematen ontbreken. Op de vraag waarom hij dat gedaan heeft, antwoordt de kunstenaar: "Denkende aan het strippersonage Mickey Mouse, zie ik altijd zijn kop of zijn oortjes voor me".
Zoals Willem de Boer al stelde, Mickey is een strippersonage. Enkele kenmerken van het personage Mickey Mouse zijn: de figuur is in onze 'mensenwereld' algemeen bekend, de figuur leeft en woont in zijn eigen 'stripwereld' (Duckstad en omgeving) en de figuur heeft zijn eigen vaste kennissenkring (**Donald Duck**, **Goofy**, **Pluto** et cetera). Nu kunnen strippersonages op verschillende manieren opgenomen worden in kunstwerken. In sommige werken zijn ze in een nieuwe context geplaatst; ze zijn dan in een omgeving geplaatst waarin ze eigenlijk niet thuishoren en / of ze zijn
weergegeven met figuren waarmee ze eigenlijk niets te maken hebben (Mickey temidden van Flintstone-personages
bijvoorbeeld). In andere kunstwerken bevinden de strippersonages zich daarentegen in hun originele context. Dergelijke werken wekken al gauw de indruk kopieën te zijn van reeds bestaande voorstellingen. **Look Mickey**, een vroeg werk van popkunstenaar **Roy Lichtenstein**, is daarvan een goed voorbeeld. Kijken we naar **Look Mickey**, dan kunnen we ons niet aan de indruk onttrekken dat Lichtenstein een bestaande tekening van **Walt Disney** gekopiëerd heeft. Willem de Boer is een kunstenaar die zijn held altijd in een nieuwe context plaatst. Dit heeft tot gevolg dat er veel spanning uitgaat van de collages. Immers, door Mickey Mouse in een nieuwe samenhang te plaatsen ontstaat er een nieuwe, tot nu toe onbekende voorstelling. Omdat Mickey algemeen bekend is, wordt hij door ons altijd geassociëerd met een bepaalde omgeving en bepaalde figuren. Maar in de collages van Willem de Boer zien we Mickey Mouse in een context waarin hij zich normaal nooit bevindt. Er ontstaat dan ook een spanningsveld tussen voorstelling en waarnemer. Kunstwerken waarin een strippersonage in een nieuwe samenhang geplaatst is, zijn daarom spannender dan kunstwerken waarin een personage in zijn originele context bevindt. Willem de Boer weet de spanning die van zijn collages uitgaat nog eens te verhogen door slechts een deel van zijn held (het hoofd of de oortjes) in de voorstellingen te verwerken.
's Werelds beroemdste muis komen we ook tegen in een aantal werken van beeldend kunstenaar **Keith Haring**. In een gesprek met Erik Beenker (de Volkskrant, 14 maart 1986) vertelde Haring dat hij Mickey Mouse gebruikt aangezien die door iedereen wordt herkend en dus dwars door de culturen heengaat. Er blijkt echter nog een reden te zijn. In een interview in **Arts Magazine** (september 1981) zei Haring namelijk dat hij Mickey dikwijls in zijn voorstellingen opneemt, omdat hij de figuur als kind al goed kon tekenen en omdat het personage beladen is. Keith Haring: "It's ultimately a symbol of America more than anything else". Willem de Boer

Collage 25 (foto: Jutta ter Horst van Delden)

vertelt dat hij, evenals Keith Haring, Mickey gebruikt vanwege het universele karakter van de figuur. "Iedereen kent hem", aldus de kunstenaar. In tegenstelling tot Haring vindt De Boer Mickey Mouse geen symbool: "Ik beschouw Mickey als een supercliché, dat maakt de figuur in kwestie tot een open fi guur. In mijn ogen is Mickey dientengevolge gevrijwaard van symboliek. Ik gebruik hem dus niet om ergens commentaar op te leveren. De vormen waaruit Mickey opgebouwd is boeien me. Het is dan ook voor formele doeleinden dat ik hem in mijn voorstellingen verwerk". Willem de Boer heeft gedurende de periode 1977 - 1983, naast Mickey-colla-

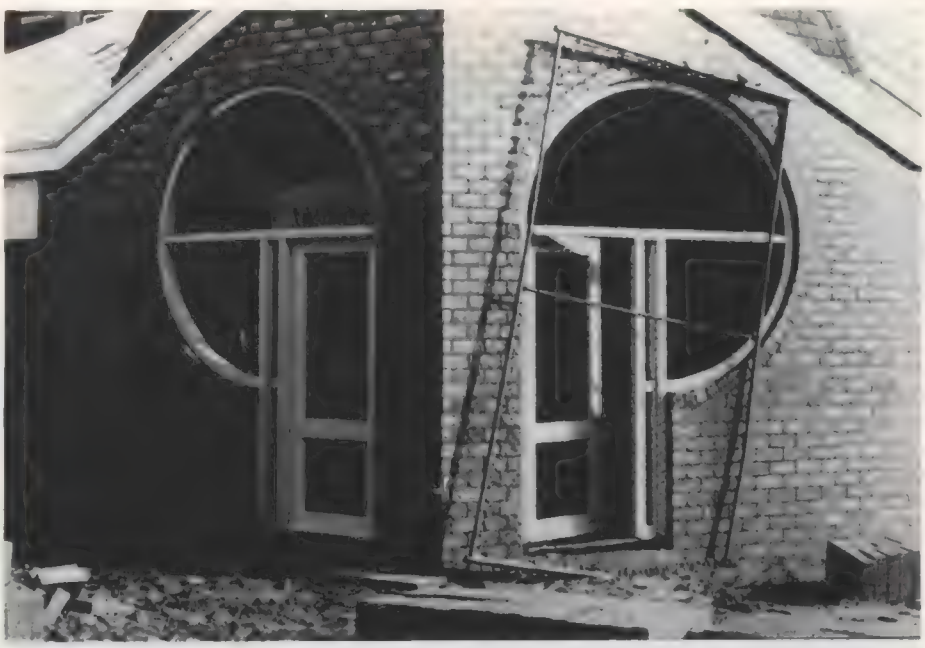

Huis in aanbouw (foto: Willem de Boer)

Schaduw van dubbele parkeermeter (foto: Willem de Boer)

ges ook driedimensionale Mickey-objecten gemaakt zoals onder andere wijnglazen, een tafel en een stoel. Verder heeft de kunstenaar een cactus zodanig bewerkt, dat de contour van de plant na de behandeling opmerkelijk overeen kwam met de omtreklijn van Mickey's hoofd. Een tentoonstelling, bestaande uit Mickey-kopieën, vormde voor de kunstenaar de aanleiding om de driedimensionale objecten te maken. Het leek hem na melijk vervelend dat er alleen iets aan de muur zou hangen, er moest ook iets in de ruimte komen te staan. Volgens de kunstenaar geeft een driedimensionaal object een gedachte vaak beter weer dan een tekening of een collage.

Mickey-stoel en Mickey-cactus (fotJutta ter Horst van Delden)

De stripwereld wordt bewoond door honderden, misschien wel duizenden, strippersona ges. Waarom komen we van al die figuren nu juist Mickey Mouse tegen in De Boers kunstwerken? "Omdat ik als kind al dol was op Mickey", antwoordt de kunstenaar, "alle figuren van Walt Disney spreken me aan, Mickey Mouse vind ik echter het leukst. Zeg nou zelf, het is toch een knuffel, zo'n figuur opgebouwd uit ronde vormen". **Donald Duck** en **Marsupilami** zijn stripfiguren die Willem de Boer ook boeien. Hij verwerkt ze soms in zijn voorstellingen. Volgens De Boer dient Donald in een sociale context gezien te worden. Zijn waardering voor 'oom eend' is dan ook op latere leeftijd gekomen.
Marsupilami vindt hij prachtig vanwege zijn lange, elegante straat.
Vooral het feit dat het dartele beestje werkelijk van alles kan doen met zijn staart spreekt De Boer aan.
Andere stripontleningen die we tegenkomen in het oeuvre van de kunstenaar zijn tekst- en denkballons, lijntjes die beweging suggereren en kaderoverschrijdingen.
Willem de Boer is een groot stripliefhebber. Zowel de tekeningen als de teksten vindt hij belangrijk. Waar het hem echter met name om gaat is het verhaal. Volgens De Boer is de strip het meest ideale medium voor een vertelling. De kunstenaar maakt geen onderscheid tussen kunst met een K en toegepaste kunsten. Kortom, het medium strip wordt door hem als een vorm van kunst beschouwd. Op de vraag waarom we Mickey Mouse, na 1983, slechts sporadisch in zijn oeuvre tegenkomen, antwoordt Willem de Boer:
"Omstreeks 1983 besloot ik Mickey minder vaak te gebruiken omdat de spanningsboog verslapt was, met andere woorden, het nieuwe was er af. Een andere reden om hem minder te gebruiken was dat de zaak uit de hand begon te lopen. Op een gegeven moment zag ik overal Mickey Mouses, ik werd geobsedeerd door hem. Ik realiseerde me dat mijn obsessie ziekelijke vormen aannam. Het werd dus tijd om Mickey naar de achtergrond te verdringen. Hij blijft me echter boeien, vandaar dat ik hem af en toe nog wel eens in een voorstelling verwerk".

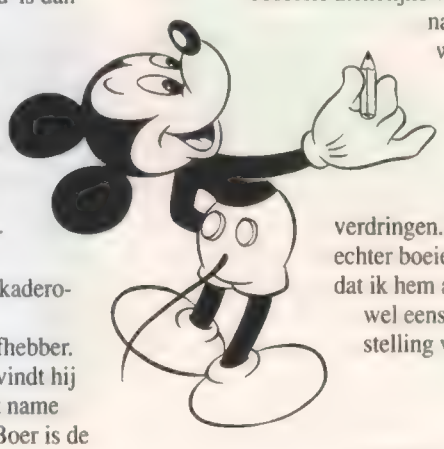

© WD/Oberon

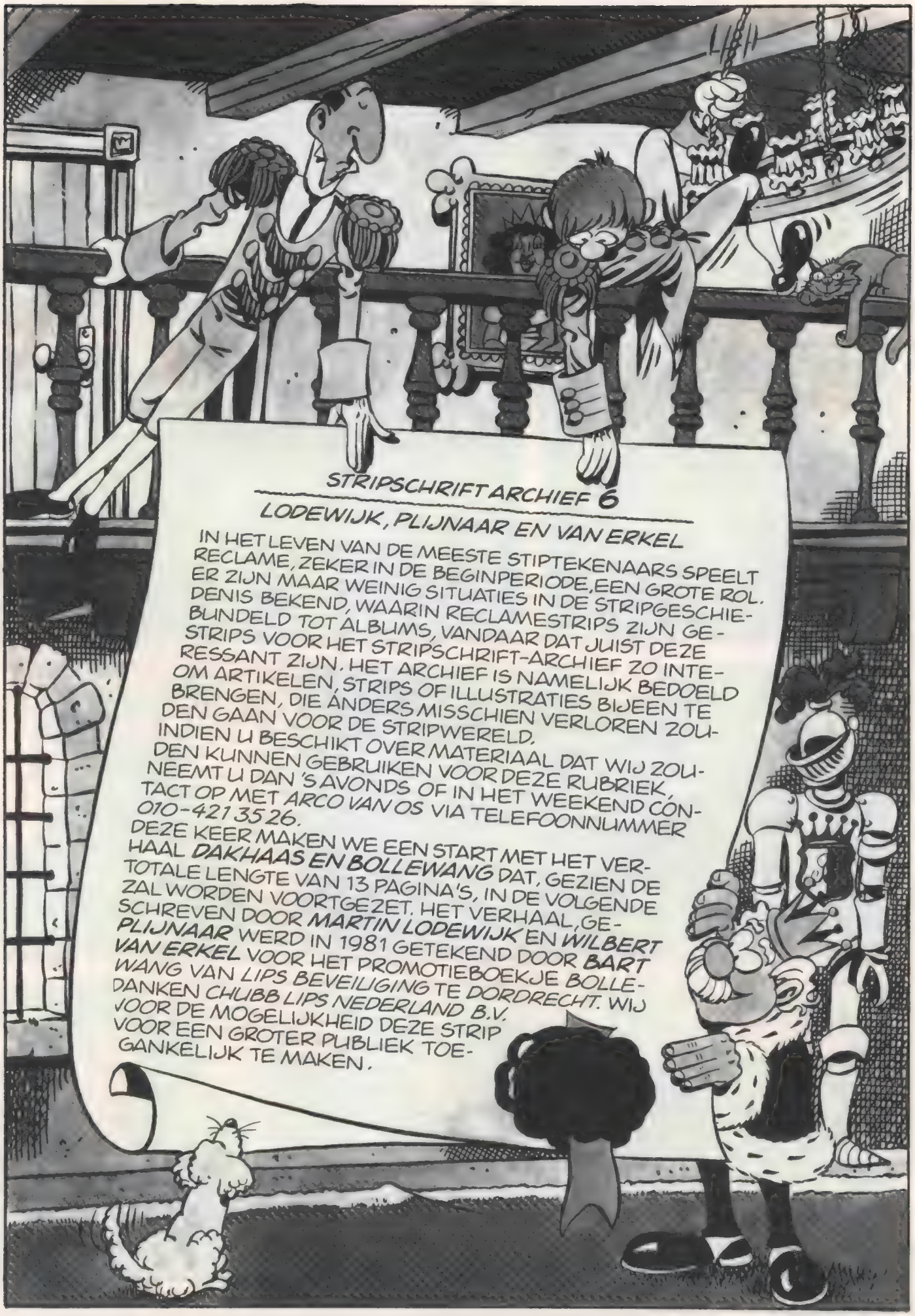

STRIPSCHRIFT ARCHIEF 6

LODEWIJK, PLIJNAAR EN VAN ERKEL

IN HET LEVEN VAN DE MEESTE STIPTEKENAARS SPEELT RECLAME, ZEKER IN DE BEGINPERIODE, EEN GROTE ROL. ER ZIJN MAAR WEINIG SITUATIES IN DE STRIPGESCHIEDENIS BEKEND, WAARIN RECLAMESTRIPS ZIJN GEBUNDELD TOT ALBUMS, VANDAAR DAT JUIST DEZE STRIPS VOOR HET STRIPSCHRIFT-ARCHIEF ZO INTERESSANT ZIJN. HET ARCHIEF IS NAMELIJK BEDOELD OM ARTIKELEN, STRIPS OF ILLUSTRATIES BIJEEN TE BRENGEN, DIE ANDERS MISSCHIEN VERLOREN ZOUDEN GAAN VOOR DE STRIPWERELD.

INDIEN U BESCHIKT OVER MATERIAAL DAT WIJ ZOUDEN KUNNEN GEBRUIKEN VOOR DEZE RUBRIEK, NEEMT U DAN 'S AVONDS OF IN HET WEEKEND CONTACT OP MET ARCO VAN OS VIA TELEFOONNUMMER 010-421 35 26.

DEZE KEER MAKEN WE EEN START MET HET VERHAAL ***DAKHAAS EN BOLLEWANG*** DAT, GEZIEN DE TOTALE LENGTE VAN 13 PAGINA'S, IN DE VOLGENDE ZAL WORDEN VOORTGEZET. HET VERHAAL, GESCHREVEN DOOR ***MARTIN LODEWIJK*** EN ***WILBERT PLIJNAAR*** WERD IN 1981 GETEKEND DOOR ***BART VAN ERKEL*** VOOR HET PROMOTIEBOEKJE *BOLLEWANG* VAN *LIPS BEVEILIGING* TE *DORDRECHT*. WIJ DANKEN *CHUBB LIPS NEDERLAND B.V.* VOOR DE MOGELIJKHEID DEZE STRIP VOOR EEN GROTER PUBLIEK TOEGANKELIJK TE MAKEN.

DAKHAAS en BOLLEWANG
TEKST: MARTIN PLIJNAAR
TEKENINGEN: BART VAN ERKEL
VERBO
TOEGANG
ART. 461 WETB.V. STRAFR.
DIT IS SJOT FLOPJES, VERPLICHT ONDERDAK VAN EEN DER BERUCHTSTE INBREKERS ALLER TIJDEN...
BAJES

SINDS DIRK DAKHAAS EEN HOBBY HEEFT, BREEKT-IE GELUKKIG NIET MEER ZO VAAK UIT!
HOBBY... WAT VOOR HOBBY?
DAKHAAS 999 JAAR

SCHEIKUNDE VOOR BEGINNERS.

KONING BOLLEWANG VERLAAT ZIJN KASTEEL VOOR EEN OCHTENDWANDELING..
EEN GEZOND LICHAAM HERBERGST 'N GEZONDE GEEST, ZEG IK ALTIJD MAAR.
VROEP
WOEM

LAATSTE NIEUWS!
DIRK DAKHAAS ONTSNAPT!
BONK
JA HIER!

DAKHAAS STAAT VOORAL BEKEND ALS ZIJNDE DE SNELSTE DIEF TER WERELD...
ARIE SCHELDWOORD GEEFT TOETERCONCERT
BOLLEWANG GESTOLEN!
RAADSELING SLOTENMAKERSLIST

TERUG NAAR HET KASTEEL VOOR ER IETS GESTOLEN WORDT!

TAXI!
VROEP
VROEM

NOG ZON FOOI EN IK WORD REPU-BLIKEIN!
ALS IK MAAR OP TIJD BEN...
TAXI
PUF PUF
GELUKKIG! DE SCHATKIST IS ER NOG...
...VEILIG OPGE-BORGEN IN DE SLOT-TOREN, VER BUITEN BEREIK VAN DAK-HAAS!
SIRE, ER IS EÉN VERTEGENWOORDI-GER AAN DE DEUR!
WAT?
21
HET KAN NIET ANDERS, DAT MOET DAKHAAS ZIJN, IN VERMOMMING.
TRING!
GOEDENMIDDAG, MEVROUWTJE, ONZE COLLECTIE ...
BWAM
RAAK!
IK HEB AL HEEL WAT WEER-BARSTIGE KLANTJES GEKEND, MAAR DIT SPANT DE KROON!
28

DAT WAS RAAK. HI HI HI... ZEG MAAR DAG TEGEN DIRK DAKHAAS...
ZEG MAAR HALLO ...
HALLO?... HOEZO?
IK BEN DIRK DAKHAAS!
SCHIET! SCHIET DAN TOCH!
BOEM
3A
MEKANOOON
TABÉ!
WAT VERSCHRIKKELIJK, HIJ ZIET KANS OM ZONDER DE GERINGSTE MOEITE BINNEN TE KOMEN. IK MOET MIJN BEZITTINGEN BEVEILIGEN, MAAR HOE...?
PIRANHA
HO...STOP!! JA...GIETEN MAAR...
KNAPPE JONGEN DIE HIER DOORHEEN KOMT!
FROAFFR
3B

HIHIHIHI!.... ZIJN INBRAAKPLANNETJES VALLEN ZO MOOI IN HET WATER..
PLONS
SIRE, DE BRUG IS GESTOLEN!
IK VERMOEDDE AL ZOIETS.
GRMBL... ZE BIJTEN DE HAND DIE HEN VOEDT.
44
IN IEDER GEVAL IS M'N KASTEEL BEVEILIGD, NIEMAND KOMT LANGS DIE PIRANHA'S.
SIRE, IEMAND LAAT EEN DUIK-BOOT TE WATER.
B
WAAAAAT!
PAK!!!
DIE SCHURK VAN EEN DAKHAAS WEER!
WIE NIET STERK IS MOET SLIM ZIJN!
48

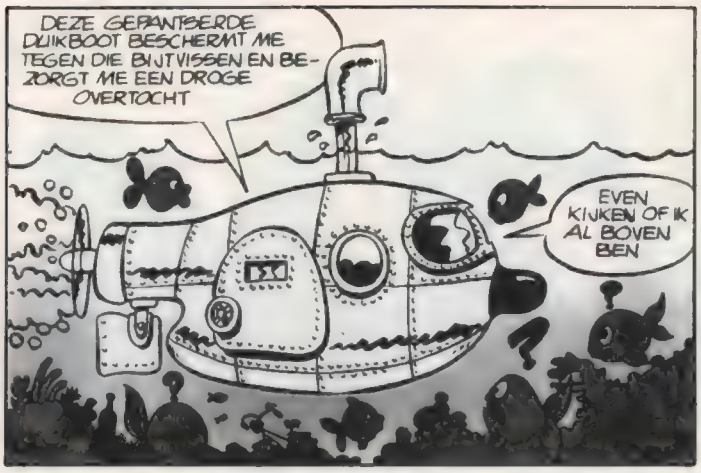
DEZE GEPANTSERDE DUIKBOOT BESCHERMT ME TEGEN DIE BIJTVISSEN EN BEZORGT ME EEN DROGE OVERTOCHT
EVEN KIJKEN OF IK AL BOVEN BEN

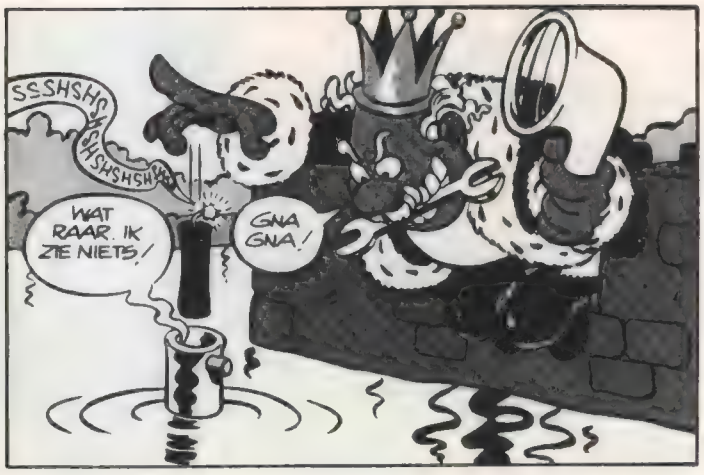
SSSHSHSH
SHSHSH
WAT RAAR. IK ZIE NIETS!
GNA GNA!

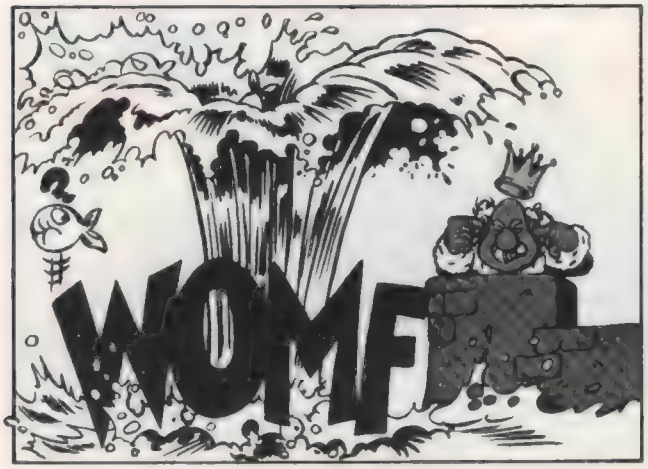
WOMF

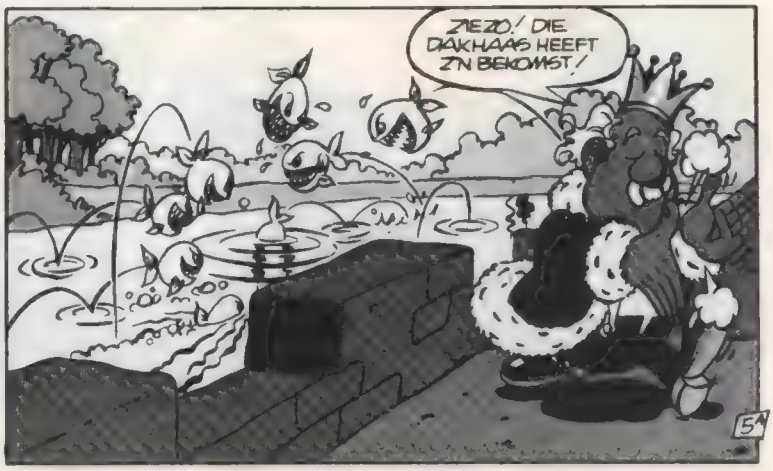
ZIEZO! DIE DAKHAAS HEEFT ZN BEKOMST!
5A

MAAR...
HM...EEN BEETJE FRIS...

MAAR ZOLANG DIE PIRANHA'S WORDEN AFGELEID, MOET IK ER GEBRUIK VAN MAKEN.
SPLASH
SPLASH

KOK, IS HET ETEN AL KLAAR?
ZO METEEN, SIRE.

SMEK, DAT WORDT SMULLEN!
5B

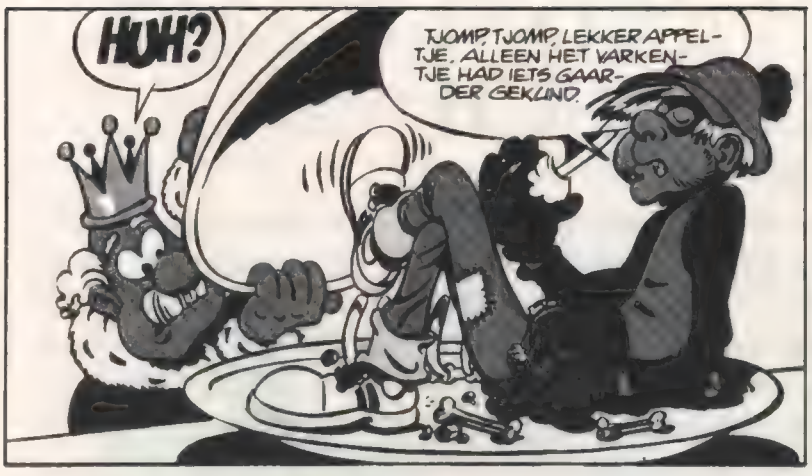

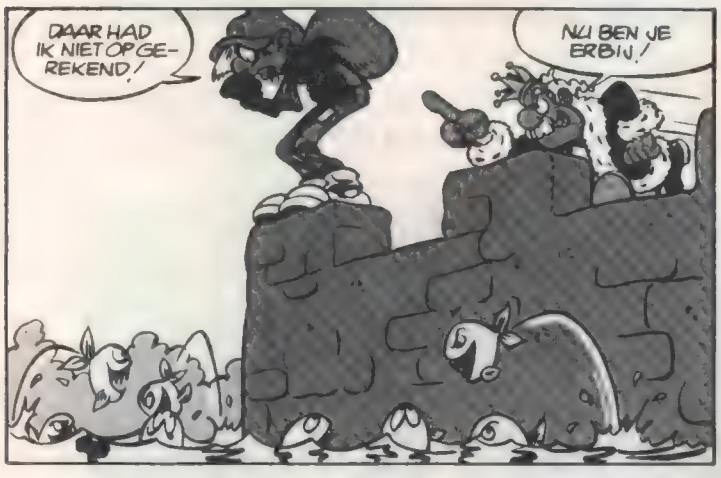

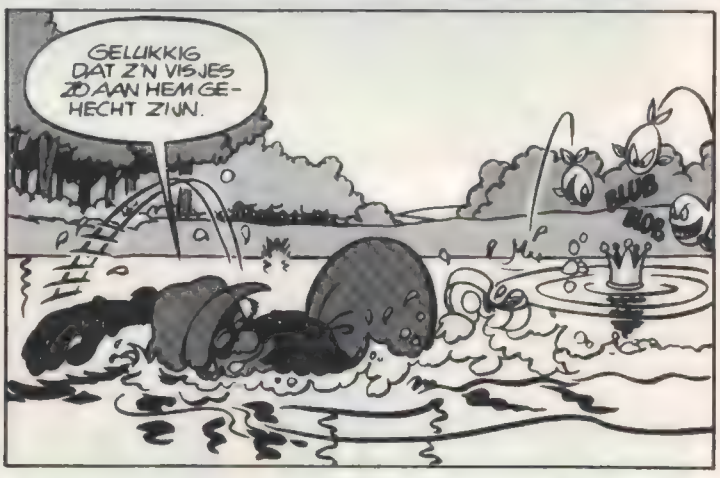

Wordt vervolgd

DE GEBEURTENISSEN ZIJN HISTORISCH

DOOR HANS POLS

In november van het vorig jaar verscheen *De zwarte dageraad*, eerste aflevering van de historische strip-serie *Dampierre*, die een aanvang neemt in 1792. In dit jaar werd in Parijs de Republiek uitgeroepen. Het zou echter nog lang duren voordat er enige politieke rust in Frankrijk zou zijn. In de Vendee, een streek aan de Franse kust onder Bretagne, kwamen de boeren in opstand. Zij voelden zich door de uitroeping van de Republiek aangetast in hun streng-religieuze gevoelens en reageerden fel anti-revolutionair. Voor- en tegenstanders van de monarchie gingen elkaar te lijf in deze opstand, die enkele jaren zou duren. Het is deze weinig belichte periode in de Franse geschiedenis, die Yves Swolfs gebruikte als uitgangspunt voor de serie Dampierre.

Yves Swolfs werd in één klap bekend toen zijn eerste albums van *Durango*, een harde western, verscheen die direct veel succes had. Ik vroeg hem waarom hij naast Durango deze tweede serie is gaan tekenen.

Tekening gebaseerd op een oude gravure.

"Ik heb **Durango** een aantal jaren getekend en wilde iets totaal anders maken, ik wilde een heel ander onderwerp, een andere omgeving... Ik ben heel erg geïnteresseerd in de geschiedenis en de oorlog in de Vendee leek me een goed onderwerp voor een strip. Ik heb vier jaar geleden een boek gelezen over dit onderwerp en vond dat zeer interessant; er kwamen heel realistische personages in voor."

"Er wordt op dit moment veel gepraat en geschreven over de tijd van de Franse Revolutie en er verschijnen ook veel strips over, maar ik wil toch duidelijk maken dat toen ik aan dit project begon, een paar jaar geleden, er nog geen sprake was van al die belangstelling. Het is iets nieuws en ik wilde deze strip graag maken; het leek me leuk om te doen. Ik ben naar musea in de Vendee geweest. Er zijn daar veel kleine musea over dit onderwerp en er is op dit moment weer veel belangstelling voor de Vendee en voor deze oorlog. Er moet nog veel ontdekt worden. Mijn interesse voor de Vendee is zuiver historisch; ik heb er geen familie of zo." "Het is juist wel interessant", merkt **Paul Herman**, die bij het interview zit, op, "dat Yves, die zelf een Belg is, een strip maakt over de Franse Revolutie; dat levert misschien een interessante visie op."

"Wellicht kijk ik er als niet-Fransman wat objectiever tegen aan. Er is in één van de musea in de Vendee een tentoonstelling geweest over **Dampierre** en die werd vrij enthousiast ontvangen." Dampierre is een jongeman, die in een dorpje in de Vendee arriveert om als stalknecht te gaan werken bij de schermmeester Forestier. Hij is er onderweg getuige van dat bewoners van het dorp protesteren tegen de doop van één van de kinderen. De Republikeinse burgemeester loopt na dit incident met Dampierre mee naar de woning van Forestier en beide heren blijken er duidelijk afwijkende ideeën op na te houden. Voor hij het goed en wel in de gaten heeft, raakt Dampierre betrokken bij de conflicten en is hij niet langer een buitenstaander. Er ontwikkelt zich een spannend en avontuurlijk verhaal met mooie vrouwen, degengevechten en schilderachtige decors".

"De basis van het verhaal is romantisch, maar de gebeurtenissen zijn historisch. Dampierre heeft niet echt bestaan, maar de feiten in het boek kloppen. Ik laat een fictief personage deelnemen aan historische gebeurtenissen, zoals in het boek de problemen rond de doop in de kerken, de illegale diensten. De tekening van de dienst op pagina 17 en tekening waarop de mensen er naar toe gaan op pagina 16 heb ik gemaakt naar oude prenten. In de volgende episoden zullen ook een aantal historische personages, zoals een legeraanvoerder voorkomen. De serie gaat uit 7 delen bestaan, die zich telkens afspelen in verschillende perioden van de oorlog en samen een beeld geven van de gehele periode."

"Dit alles betekent niet dat ik ophoud met Durango. Er is net een nieuw deel verschenenen van Durango, **Een reden om te sterven**, bij Dargaud. Archers hield op met strips uitgeven en heeft Durango verkocht aan Dargaud; zo is dat ongeveer gegaan. Ik ben van plan om en om een deel te gaan maken van Durango en Dampierre".

Brieven

Geachte redaktie,

Nee hoor, ik heb mijn fameuze Titanic-cover niet van meneer Solé gestolen. (Stripschrift 4, pagina 22. red.) Als ik goed ingelicht ben, worden diens vieze boekjes door duizenden, zo geen tienduizenden navenant vieze jonge en oude mannetjes gretig verslonden. Om van zo iemand te pikken zou dus heel onverstandig zijn, want het risico tegen de lamp te lopen is dan al zeer groot. Als ik al pik, is er toch echt een Sherlock Holmes voor nodig om uit te zoeken waarvan ik dat gedaan heb. In het geval van de Titanic-cover zal ik dat, bij grote uitzondering, dan zelf maar onthullen.
Ik ben al jaren geabonneerd op een Belgische pornoleesmap, waarin zich een werkje bevindt, dat bij het openslaan de titel TITANIC TITS in één oogopslag de enige juiste laat zijn. Daar het van achter naar voren gevuld is met foto's van dames, die met recht kunnen zeggen de attributen als in de titel omschreven te bezitten. Toen ik nu, na dagen vruchteloos gepeins over wat ik in Godsnaam voor de Titanic-cover moest maken, gedachtenloos door Titanic Tits bladerde trof mij opeens de foto van een lilliputdame, (ja, sorry, die pornojongens kennen nou eenmaal God noch gebod) die tussen haar enorme lillyputborsten een kinderijsje geklemd had en daar met welbehagen aan likte. De rest was natuurlijk een fluitje van een cent. De lillyputter was onbruikbaar, want nodeloos volksdelen kwetsen staat mij tegen, dus die was al snel veranderd in een gewone mevrouw. Daarbij echter stak het kinderijsje wat lullig af, maar zie, in een ander boekje , SWEET SEVENTEEN, geheten, vond ik een meisje, dat de meest interessante en halsbrekende toeren uithaalde met een ijslollie, waarvan zij het door de kou bevangen puntje van haar tongetje glanzend rood gelikt had. Heel ondeugend, maar voor mij zeer bruikbaar. Het resultaat hebt u gezien op de cover van Titanic. Een resultaat, dat er mocht wezen, de zojuist beschreven ingewikkelde manier van ontstaan in aanmerking genomen, vind ik.
En, geef tòe, moeilijk te achterhalen voor een aspirant speurneus. Wat die coïncidentie met meneer Solé betreft, misschien is hij wel op dezelfde leesmap geabonneerd, de Franse versie dan natuurlijk, hein.
Ik hoop u met deze explicatie van dienst te zijn geweest en u duidelijk te hebben gemaakt, dat u niet te snel uw conclusies moet trekken. Op die wijze beledigt u zo snel en zo nodeloos mensen, die de integriteit zelve zijn. Zoals ondergetekende.

D. Matena
striptekenaar bij de Gratie van het Intelligent Jatten.

Wij willen geen voorbarige conclusies trekken, maar uit het verhaal van de heer Matena lijkt het dat er in de porno-wereld veel gepikt wordt. Het doet ons in ieder geval deugd dat de tekenaars zich zo grondig documenteren. Om de uitgangspunten van de discussie te verduidelijken plaatsen wij hier de twee covers.

B O E K E N

MALEFOSSE
1. DE HUURLING
2. DE AANSLAG
BARDET & DERMAUT
BLITZ 1988
ISBN: 90-5165-021-3
90-5165-029-9
PRIJS f 21,95
48 PAGINA'S, KLEUR, HARDCOVER

Aan het einde van de 16e en het begin van de 17e eeuw werden er in verschillende delen van Europa 'godsdienstoorlogen` gevoerd. Deze oorlogen waren in feite 'normale` conflicten. Inzet was het verkrijgen of het behouden van de macht. De vraag wat de waarlijke godsdienst was, was een bijkomende.
In Frankrijk was de situatie het meest gecompliceerd. Hier streden niet twee maar drie partijen uit naam van de Heer. Frankrijk kende dan ook een lange traditie van godsdienstproblemen. De Franse koning en de paus hadden lange tijd gestreden over de vraag wie in Frankrijk de bisschoppen mocht benoemen. Omdat de bisschoppen niet alleen geestelijke maar ook wereldlijke heersers waren - zij waren vaak leenheer - wilde de koning hun benoeming niet aan de paus overlaten. De koning wist de strijd aan het begin van de 16e eeuw in zijn voordeel te beslissen. De aanhangers van de paus wensten zich echter niet bij hun nederlaag neer te leggen. Halverwege de 16e eeuw melden de Hugenoten (Calvinisten) zich op het toneel. Opvallend veel adelijke heren voelden zich aangetrokken tot het calvinisme, dat hen de mogelijkheid bood binnen hun staten medestanders op belangrijke (kerkelijke) posten te plaatsen.
Tussen 1562 en 1598 voerden deze drie partijen niet minder dan negen burgeroorlogen. De laatste van die oorlogen is bekend geworden als de 'Drie Hendrikken Oorlog`, de oorlog tussen koning Hendrik III, Hendrik de Guise, de leider van de Heilige Liga en Hendrik van Navarre, de Hugenoot.
Uigeverij Blitz pretendeert met de uitgave van **Malefosse** een strip te brengen die een beeld geeft van Frankrijk ten tijde van de 'Drie Hendrikken Oorlog`. Een historische strip dus.
Hoofdpersonen in de strip zijn een aantal Duitse huurlingen en een groep voor de oorlog gevluchte boeren. Deze twee groepen verbinden zich in de strijd tegen aanhangers van de Heilige Liga. Dit verbond tussen huurlingen en boeren is enigzins wonderlijk, omdat de boeren tijdens de 'Drie Hendrikken Oorlog` vooral op de vlucht waren voor de Duitse huurlingen, die aan de kant van de Hugenoten vochten. Deze huurlingen, die in alle oorlogen in heel Europa voor elke betalende partij vochten, stonden overal bekend als het uitschot van het continent. Niet in **Malefosse**, waar enkele zeer edele huurlingen optreden, die zelfs bereid zijn aan een groep boeren een dienst te bewijzen. Zij bevrijden de dochter van de gemartelde leidster van de groep uit handen van de slechte monnik Jean Louvel. De dochter toont zich niet erg dankbaar wanneer de held, Günther, niet op haar sexuele avances in gaat. Ze loopt uit jaloezie over de relatie van Günther met haar moeder zelfs over naar de Heilige Liga. Zo komt Hendrik van Navarre in levensgevaar. Zullen de huurlingen zijn leven kunnen redden?
Malefosse is een zeer clichématig verhaal. Er is een goede en een slechte partij. Van een historische strip mag toch op z'n minst verwacht worden dat wordt uitgelegd waarom er partijen zijn en waarom de ene partij goed is en de andere slecht. De mensen die aan de goede kant vechten zijn mooi, de slechten zijn lelijk. De blonde vrouw is dom, de donkere vrouw is doortrapt.
Vrouwen lopen er regelmatig geheel of half naakt bij, mannen houden hun kleren aan. Zelfs het vieze mannetje ontbreekt niet.
Opmerkelijk voor een strip die gepresenteerd wordt als een strip die een beeld moet geven van een periode uit de geschiedenis, is de nogal twintigste eeuwse uitvoering. De hoofdpersonen zouden niet misstaan in een moderne reclame. Dat deze mensen het hele jaar buiten leven is niet te zien; onder hun vuile, kapotte kleren zijn ze zeer schoon, alsof ze dagelijks onder de douche staan. De heren hebben alleen geen tijd om zich te scheren.
Malfosse is net zo historisch als een strip als **Blueberry** en **Roodbaard**. Er wordt wat gerommeld met historische namen, maar de historische context blijft vaag. Mooie decors maken nog geen historische strip.

YA

UIT DE COLLECTIE CHARLIE PLUS 3:
DE TEMPELIER VAN NOTRE DAME
DE BEHEKSING
WILLY VASSAUX & CHRISTIAN PISCAGLIA
DARGAUD BENELUX 1988
PRIJS f 8,90
62 PAGINA'S, KLEUR

Een bijzonder album met in de hoofdrol een zekere Sinclair, een ridder van de tempel, ook wel tempelier genaamd. Deze Sinclair is weliswaar een tempelier, maar zo blijkt, nog niet ingewijd in de geheimen van de orde. De tijd waarin zich een en ander afspeelt, zal ongeveer in de tweede kwart van de 13e eeuw zijn, misschien iets later.
Het verhaal speelt zich namelijk af tijdens de bouw van de Notre Dame in Parijs. Deze bouw begon in 1163 en in het tweede

B O E K E N

kwart van de 13e eeuw werden onder andere de voorportalen gebouwd, waarmee dit verhaal begint. Typisch is dat er door de makers veel informatie wordt gegeven over aanspreektitels van tempeliers onderling, een verklaring over de verbeelding, een verzamelnaam voor beeldhouwwerken en schilderingen in de middeleeuwen. Maar informatie over tijdsbepaling wordt niet gegeven.
Sinclair stelt vragen over de bouw van de Notre Dame aan een oudere broeder van de orde. Hier leidt de oude uit af dat hij geschikt is om ingewijd te worden en men stuurt hem op missie naar de abdij Val d'Or. Bij aankomst blijkt dat hij in deze abdij zal worden ingewijd. Deze inwijding bestaat uit een aantal beproevingen.
Bij de beproevingen wordt geen extra uitleg gegeven door de makers van het verhaal. Men wordt dus óf veronderstelt op de hoogte te zijn van inwijdingen in ordes of genootschappen óf het maar als gegeven te accepteren. Het is waar dat niet alles te verklaren is in een (strip)verhaal, maar er worden hier zo ongelooflijk veel symbolen gebruikt, dat enige uitleg op z'n plaats zou zijn geweest.
De eerste beproeving bestaat uit een gevecht van Sinclair tegen onbekende ridders. Deze ridders dragen als blazoen een kruis met een roos in het midden. Wordt hiermee gesuggereerd dat zij van de Rozenkruizersorde zijn of een bijzondere graad bij de Tempeliers hebben? De Rozenkruizersorde was, zover ik kan nagaan, niet openbaar actief in de 13e eeuw.
Dan moet Sinclair door de 'poort des doods' om de vier elementen, namelijk aarde, water, lucht en vuur, te overwinnen. Daarna vindt hij, wederom zeer rijkelijk voorzien van symbolen, een mantel en een zwaard op een stoel. De symbolen op de stoel zijn zowel kabbalistische symbolen als wel symbolen die ook in de Vrij Metselarij worden gebruikt.

Na de mantel te hebben omgeslagen, het zwaard in handen te hebben genomen, ontmoet Sinclair "de gesluierde Isis", de eeuwige moeder, het bekken dat de geest der dingen bevat. Ook de graal komt er nog aan te pas evenals kaarslichtsymboliek en we hebben pas 17 bladzijden van dit album gelezen. Omdat er in deze eerste 17 pagina's aan symbolieken en magie wordt gebruikt, zijn werkelijk hele bibliotheken vol geschreven. De

meningen over het ontstaan en gebruik zijn ver uiteenlopend. Om dan zonder enige verdere verklaring zoveel symbolen in een stripverhaal te verwerken en in 17 bladzijden te laten gebeuren is nogal verwarrend.
Sinclair krijgt een visioen en daarmee zijn taak te zien. Hij ontvangt na het doorhakken van de ketting gemaakt door lekebroeders het teken van de orde. De ketting had een medaille met aan de ene zijde het occulte symbool Baphomet en aan de andere zijde het symbool van de eeuwige broederschap Ormuz. Bij Baphomet staat in het album de volgende verklaring: Baphomet is het wezen, dat het geheel van occultesymbolen uitbeeldt, de synthese van de traditie van de tempel. Ook hierover vindt men in de literatuur verschillende interpretaties.
Het verhaal gaat verder. Sinclair moet voor zijn opdracht naar het Heilige Land. Hij komt op weg daarheen bij de katharen in Mont-ségur terecht. Een Kathaarse magiër roept voor hem, na een belofte van Sinclair om de kleindochter van de magiër te beschermen, Anaël op. Hier wordt ook weer geen enkele uitleg gegeven. Anaël is een der zeven aartsengelen synoniem voor Venus, de engel der liefde, in de oude Hebreeuwse kabbalah. De tempelieren en kruisridders werden ingezet om de Katharen te vernietigen. Er hebben kruistochten tegen deze 'ketters' plaatsgevonden. De tegenstrijdigheid, namelijk dat Sinclair een belofte aflegt ten aanzien van de kleindochter van de Kathaarse magiër, terwijl hij hen eigenlijk hoort te bestrijden, is heel duidelijk. Op weg naar het Heilige Land komt er ook nog heidense hekserij voor, daarna een uittreding van Aurore. Ik heb de encyclopedie van het occultisme van a tot z geraadpleegd.
De tekeningen en de inkleuring maken een zeer verzorgde indruk. Voor liefhebbers van de middeleeuwen en mystiek is het een zeer aanvaardbaar album, hoewel meer uitleg over de symboliek op zijn plaats zou zijn.

WR

DE BUIGMACHINE
CHARLOTTE GROEN
BROESE KEMINK, Utrecht, 1987
PRIJS f 18,=
66 PAGINA'S, ZWART/WIT

Eind vorig jaar zijn in het Haagse Westbroekpark holbewoners aangetroffen: geen tot dusver achter een dik bosje duinrozen onontdekt gebleven stam Kaninefaten

uit de oertijd, geen therapiegroepje in loutering en ook geen woonvorm van ultragroenen of andere retro-escapisten, maar **daklozen**, door de schuivende panelen en verlegde geldstromen van de politiek der jaren tachtig toevertrouwd aan de zorgzame samenleving. De labiele Joe Boswell verblijft in een verlaten gebouw aan de Utrechtse Vliet, waar op een dag een verdwaald kind opduikt. Boswell ontmoet een jongen met een motor en samen gaan ze op zoek naar waar het kind woont. Het wordt een trip langs vesting-achtige gebouwen en door deprimerende woonwijken. Wanneer het kind thuis is afgeleverd en Boswell weer bij zijn eigen verblijf komt, een prachtig Art Déco-achtig gebouw, blijkt dat gesloopt te worden. Ondertussen worden in de stad mensen uit de weg geruimd en bij zo'n moord zijn Boswell en de jongen met de motor later ongewild getuigen. De moordenaars krijgen ook de jongen te pakken. Boswell wordt opgejaagd, eerst door de moordenaars en daarna door het gezag. Of was dat eigenlijk hetzelfde?
De Buigmachine oogt als een

B O E K E N

stripalbum, de pagina's zijn ontegenzeggelijk gevuld met plaatjes en de tekst ontsnapt wolksgewijs uit de monden der personages. In een strip echter zijn beeld en verhaal nauw met elkaar verweven. Plaatjes tonen niet slechts scènes uit het verhaal, maar ze tonen die scènes op een manier die betrekking heeft op het verhaal. Dat geldt voor de afzonderlijke plaatjes, maar ook voor hun opeenvolging (het beeldritme) en de compositie van de pagina's.
In **De Buigmachine** zijn deze elementen vaak afwezig: de tekeningen staan er op zichzelf. Vaak mooi, somber, dreigend, maar statisch ten aanzien van hun rol als beelden in een strip. Weliswaar heeft een scène als die waarin Boswell achtervolgd wordt door de moordenaars een sterk ritme, maar dat ontstaat doordat in de opeenvolgende plaatjes in de tekst steeds bepaalde woorden herhaald worden, dus door literaire middelen; de bijbehorende plaatjes versterken het effect nauwelijks. **De Buigmachine** is dus eigenlijk geen strip, maar een portfolio, waarvan de, soms fraaie, tekeningen door iemand bij vergissing in een kaft gelijmd zijn, waardoor het op een stripboek lijkt. De beste tekeningen vertellen ieder voor zich hun verhaal, brengen hun sfeer over, maar het boek als geheel is niet meer dan de som der delen: een verzameling tekeningen in een omslag. Motivaties van de handelingen der personen, en van het gezag, blijven duister, zonder dat het verhaal daarmee echt Kafka-achtig beklemmend wordt. Boswell draagt een nummer op zijn borst. De symboliek is nadrukkelijk, maar werkt ook weer alleen maar in een aantal der tekeningen afzonderlijk. Voor het boek is het nadelig dat de hoofdpersoon geen identiteit krijgt. Het "leading character" van het boek is daardoor in feite niet een persoon, maar een samenleving, die koud en onbarmhartig is en zonder gezicht. Metaforisch genoeg natuurlijk allemaal, maar waar het bij een stripboek om gaat, het verhaal, blijft bij dit alles eveneens te zeer zonder gezicht, en zonder coherentie, om zo'n boodschap een album lang te kunnen laten boeien.

WvH

RATAPLAN: DE PEETVADER
MORRIS i.s.m. JANVIER & FAUCHE & LETURGIE
PRIJS f 7,25
47 PAGINA'S, KLEUR

Met het verschijnen van **De Peetvader,** deel 2 van **Rataplan** is Nederland een nieuwe stripserie rijker. Nu was Rataplan altijd al een belangrijke speler in de serie **Lucky Luke**. Maar een eigen serie is natuurlijk een aardige promotie voor een hond, die grappig maar vooral dom en onberekenbaar is. De onberekenbaarheid maakt dat Rataplan een

uitstekende bijfiguur is waar de hoofdrolspelers, met name Lucky Luke, behoorlijk last van hebben, dit komt bij de lezers komisch over.
Hier hebben we een probleem. Wanneer Rataplan een hoofdfiguur wordt, hinkt het idee rond de hond op twee benen. Het moet zelfstandig zijn en toch zijn karakter niet verliezen. In het eerste verhaal **De Mascotte**, werd nog weinig aan het basis idee rond Rataplan gewijzigd. Het verhaal loopt onafhankelijk van de hond. Hij speelt echter wel een hoofdrol door constant als toeschouwer in te grijpen. In het tweede verhaal **De Peetvader**, krijgt de hond meer een eigen wil. Zo'n eigen wil dat Rataplan zelfs beslissingen neemt en dat past niet bij de hond. Hij verandert van een eigenzinnig, maar dom beest naar een eigenzinnig, minder dom beest. En dit maakt hem een stuk onsympathieker. Dit alles blijkt vooral uit wat de hond denkt. In het eerste verhaal is het denken nog een rare weerslag van wat er gebeurt. In **De Peetvader** denkt de hond zelfstandig en neemt beslissingen. Dit gebeurt al aan het begin van het verhaal: Rataplan ontdekt dat geld erg lekker is - hij denkt dat het Tompoezen zijn - en gaat er op uit. Rataplan neemt de beslissing om weg te gaan, hij verdwaalt niet, hij wordt niet de andere kant op gestuurd; hij gaat gewoon weg.
Het hele boek door, maakt hij de leukste dingen mee, maar is wel de baas: **De Peetvader**.

PD

DOUWE DABBERT 14: OP SPOOR VAN KWADE ZAKEN
PIET WIJN & THOM ROEP
OBERON 1988
ISBN 90 320 31171/CIP, 90 320 33174/CIP
PRIJS f 6,75, HARDCOVER f 15,95
48 PAGINA'S, KLEUR

Douwe Dabbert is een merkwaardig baasje, daar is geen twijfel over mogelijk. En dat niet alleen omdat hij een geheimzinnige toverknapzak draagt! Douwe Dabbert is namelijk de enige dwerg die regelmatig zijn gesp verkeerd heeft zitten. Daarnaast is hij, voor zover ik weet, ook de enige dwerg die aan iedere voet slechts vier tenen bezit! (Zie pagina 11 van deel 13.) Foutje van de tekenaar? Feit is wel dat dit album opnieuw een meesterwerkje is.
Tekenaar Piet Wijn is een tijdlang ernstig ziek geweest maar herstelde gelukkig. Heel voor-

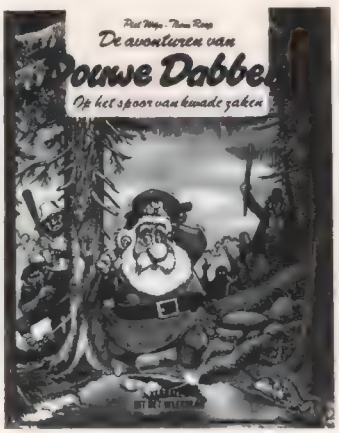

zichtig schetst hij nu met zijn linker- in plaats van zijn rechterhand, de belevenissen van Douwe Dabbert. Een nieuwe rechterhand heeft hij gekregen in de persoon van Lucas Abedy die de schetsen voor hem in inkt zet. Het verschil is miniem.
De sprookjeswereld van Douwe Dabbert is een verademende ontsnapping aan de werkelijkheid van alle dag. Tegen het decor van een nog niet bedorven natuur, zien we de meest uiteenlopende middeleeuwse figuren de revue passeren.
In deel 14 **Op het spoor van kwade zaken** zijn maar liefst 6 korte verhalen opgenomen. **Woeste Willem**, **Vis à vis**, **Twee gauwdieven en een picknickmand** en **Een scheve schaats** zijn nog van de periode voor september 1986. Het eerste en het laatste verhaal (**De struikrovers van Koeterwaal** en **Kleren maken de man**) zijn van het afgelopen jaar.
Douwe Dabbert gaat 'op het spoor van kwade zaken' te weeg als een echte politie-inspecteur. Hij ontmaskert struikrovers, betrapt twee gauwdieven op het stelen van een picknickmand,

B O E K E N

schaatst een rondje scheef, maar speelt bovenal de goedige gulle gever. Naast de verhalen zijn een aantal prachtige geïllustreerde tekeningen opgenomen. Schitterend! "Douwe Dabbert is de naam" zoals het baasje zelf altijd zo treffend zegt.

PB

DE OVERLEVENDE EN ANDERE VERHALEN
KRIGSTEIN & FELDSTEIN & WESSLER & BINDER
ZET.EL, NIJMEGEN
PRIJS f 69,50
60 PAGINA'S, ZWART-WIT, HARDCOVER

In dit zeer luze uitgevoerde stripalbum zijn negen verhalen opgenomen die oorspronkelijk in 1954 en 1955 zijn gepubliceerd in **The vault of horror**, **Shock SuspenStories**, **Tales from the crypt**, **Crime SuspenStories** en

Impact I. Uitgaven van Entertaining Comics (EC). Aan deze uitgave is een prent toegevoegd met recent werk van Krigstein. Dit boek is een must voor de horror en fantasy liefhebber, maar ook voor de onschuldigen onder de stripliefhebbers valt er veel te genieten, want wat te zeggen over zo'n alles verpletterend verhaal als **De overlevende** (Master Race). Wat een zeldzame impact gaat daar van uit. In slechts 8 pagina's schetst Krigstein de wereld vol van paranoïa en claustrofobie van de voormalige commandant van het Duitste vernietigingskamp Bergen-Belsen, culminerend in zelfmoord. Het zou te ver voeren om hier alle 9 verhalen voor het voetlicht te brengen. Daarom slechts een greep: **De tas** (the bag) - een politieman ziet een arme schlemiel aan voor een moordenaar, die met een afgehakt hoofd in een voetbaltas rondzeult; **Het is beter te geven**... (More blessed to give...) - een reeds jaren getrouwd en elkaar hatend stel vermoordt elkaar met voorbedachte rade.
Deze anthologie schetst een perfect beeld van de voor dit genre gouden veertiger en vijftiger jaren met kanjers als Reed Crandall, Al Williamson, Frank Frazetta, Wallace Wood en last but not least Bernie Krigstein. De toon door alle verhalen is rauw en cynisch; de tekenstijl is schematisch en de tekeningen zijn uitgevoerd in zwart-wit. De samenstellers hebben in hun lijfblad Zozolala, de nummers 38, april/mei 1988 en 40bis, augustus 1988, uitgebreid kond gedaan van hun bewondering voor Krigstein. En terecht, het werk van de man uit die periode verdient het om in de schijnwerpers te worden gezet.

RB

TIGER JOE 1: DE IVOORPISTE
HUBINON & CHARLIER
LEFRANQ / DARGAUD 1988
PRIJS f 7,50
48 PAGINA'S, KLEUR

(Dit boek is in het vorige nummer besproken door Baldi Dekker jr..)

Hubinon en Charlier zullen maar bij weinig stripliefhebbers niet bekend zijn. Lange tijd bepaalden zij in belangrijke mate het gezicht van de realistische strip zoals die na de Tweede Wereldoorlog in België en Frankrijk werd gemaakt. Behalve **Buck Danny** en **Roodbaard** maakten zij in de zestiger jaren ook **Tiger Joe**, een serie die in **Pilote** verscheen en in vertaling in **Sjors**. Een eerste album van Tiger Joe verscheen nu pas.
Bij het beoordelen van strips van deze ouderdom moet men wat milder zijn. In de jaren zestig waren zwarten nog negers (alhoewel er opmerkingen in staan die anno 1988 verwijderd hadden mogen worden), een held was nog een held en wat toen een spannend verhaal was, is nu een van begin tot eind voorspelbaar geheel. Ergerlijker is het dat vertaling en lettering te beroerd zijn om te lezen. Dachten we eindelijk van dat gezeur af te zijn, begint een nieuwe uitgever er weer mee. Eén pagina lezen is voldoende om in tranen uit te barsten.
Lefranq en Dargaud doen met het uitbrengen van dit album, zonder te hebben gezorgd voor een moderne vertaling en fatsoenlijke lettering, geen recht aan de kwaliteiten van Hubinon en Charlier, die nu toch algemeen als groten van het beeldverhaal beschouwd worden.
Het enige mooie aan dit boek is de cover van het beeldverhaal.

HP

REIS NAAR ITALIE deel 1 en 2
COSEY
DUPUIS 1988
ISBN: 90 314 1243-0 & 90 314 1266 X
PRIJS f 17,50
48 & 54 PAGINA'S, KLEUR, HARDCOVER

De Zwitserse tekenaar / scenarist Cosey is bekend geworden door zijn creatie van **Jonathan**, een jongen met een verre blik in de ogen, constant "on the run" op het dak van de wereld, Tibet. Zijn weg zoekend op de smalle paden van yoga en Tibetaans boeddhisme. **Jonathan**, een reeks opzienbarende stripalbums waar de kijklezer zich onder het genot van contemplatieve muziek in kon laten wegzinken. Langzamerhand verdween dit mystieke element uit de strip en werd de toonzetting profaner. De verstilde beelden bleven gelukkig. Bovendien blijft één ding voorop staan in het werk van Cosey: het gaat om mensen, het menselijk handelen dat betekent falen en slagen, gelukkige en minder gelukkige relaties, veel tragiek, hangend naar sentimentaliteit maar ook veel vreugde; kortom niets, dat menselijk is, ontbreekt in zijn verhalen. Ogenschijnlijk lijkt elk verhaal dun door het ontbreken van gechargeerd uitgebeeld geweld en

B O E K E N

macho's. Geweld is aanwezig maar ontstaat door de druk der omstandigheden. De lezer dient zijn weg te vinden in de eenvoud van het gegeven. Al deze ingrediënten zitten in **De reis naar Italië**, vanwege de lengte door de uitgever verdeeld over twee hardcover albums. Er lopen twee sporen door het verhaal. Het eerste van de Cambodjaanse bootvluchtelinge Keo, die erin slaagt illegaal naar Rome te vliegen, waar zij wordt opgevangen door een Amerikaanse novice. Het tweede van twee Vietnamveteranen, Ian, op het eerste gezicht extravert en levenslustig, en Arthur, ingetogen en verlegen. Beide mannen zitten met de onverwerkte ervaringen van de oorlog in de Vietnamese jungle. Flashbacks over die verschrikkingen lopen naast de herinneringen over een onbezorgde jeugd als een rode draad door het verhaal. Als Ian op familiebezoek naar Italië gaat, ziet Arthur daarin een mogelijkheid voorlopig te ontvluchten aan zijn milieu. Daar in het zuiden van Italië ontmoeten zij het jonge meisje Keo en haar begeleidster. De schok te ontdekken dat onder het zwarte novicenhabijt Shirley, hun grote jeugdliefde schuilgaat, is groot. Gedrieën smeden zij het plan om Keo mee te nemen naar de V.S. en te laten adopteren door Ian. Helaas mislukt hun plan op het laatste ogenblik en wordt Keo teruggestuurd naar familie in een Thaïs opvangkamp. Door deze gebeurtenis geraakt Ian in een shocktoestand. Arthur zet zich nu helemaal in om het Cambodjaanse meisje alsnog te adopteren. Eind bijna goed, want Cosey laat na de laatste pagina een wrang smaakje achter.
In de opbouw van het verhaal slaagt Cosey erin een spanningsveld op de bouwen, dat na lezing nog doorzindert. Er is dan weemoed om het afscheid. Het is een schitterend verhaal, eenvoudig van structuur, in sobere bewoordingen verteld, maar juist daardoor de gevoelige snaar rakend. Cosey is in staat de lezer zo mee te krijgen dat de euforie, smart en boosheid meegevoeld worden.
Nota bene: de vormgever heeft de covers zo laten snijden dat indien de twee albums tegen elkaar aanliggen één grote poster ontstaat.

RB

(Advertentie)

Stripwinkel Sjors (Schelfersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-94 35 62

STRIP ANTIQUARIAAT
&
STRIPGALERIE PANDA
geopend di t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag van 11 tot 5 uur
Frederikstraat 955-959, 2514 LJ 's-Gravenhage, tel. 070-635950*

ACTUALITEITEN

TITANIC

De geschiedenis herhaalt zich, dat is een veel gehoord credo onder geschiedwetenschappers. En inderdaad wanneer je de laatste historische ontwikkelingen zo bekijkt, zit daar een kern van waarheid in. Voor de tweede keer deze eeuw is het schip **Titanic** gezonken. De eerste keer gebeurde dat in april 1912 en kostte het aan 1522 mensen het leven. In januari 1989 zinkt het een tweede, 'symbolische' keer: het volwassenen-stripblad Titanic houdt op met bestaan. Nu kost het het leven aan één van de weinige stripbladen die zich op een volwassen publiek richten. Aan het begin van dit decennium deden lange tijd geruchten en speculaties over het verschijnen van een nieuw stripblad de ronde. Een blad, enig in zijn soort, omdat het zich zou gaan richten op een volwassen striplezerspubliek. Het initiatief komt uit de ekenaarshoek: Martin Lodewijk, Peter de Smet en oud-hoofdredacteur van het toenmalige **Eppo** Frits van der Heide kondigden de vaart van het blad Titanic aan. Martin Lodewijk haakt net voor de tewaterlating af. In de zomer van 1984 presenteert het overgebleven duo De Smet en Van der Heide dan toch, na vele 'definitieve' aankondigingen, het stripblad Titanic.
Al na zes nummers doet zich het probleem van schrikbarend lage verkoopcijfers weer voor. Al in oktober 1984 lijkt het dat de Titanic, net uit het zicht van de haven , de ondergang tegemoet zou gaan. Hans van de Boom en Peter de Raaf fungeren als Smit-Tak-bergers en weten het blad te redden. Het schommelende bootje wordt tot bedaren gebracht: De nieuwe eindredacteuren brengen het aantal pagina's terug van 84 naar 68 en laten het weer iets later verder terug gaan naar 48 pagina's en pin-up dames op de cover om het mannelijke publiek te verlokken het blad toch tot zich te nemen. Het gaat allemaal niet zoals gewenst. Het blad lijkt tot zinken gedoemd. Met het verschijnen van het vijftigste nummer, in januari van dit jaar, verkiest het blad met pin-ups en al de rust van de zachte zeebodem boven het bladenrek bij de tijdschriftwinkelier. Hans van de Boom betreurt het verdwijnen van zijn zorgbarende stiefkind. De veranderingen die hij en Peter de Raaf hebben doorgevoerd, mochten niet baten. Toen ze het blad in oktober 1984 overnamen, heeft zich heel even een stabilisatie in de verkoopcijfers voorgedaan, maar al snel werd dat afgekapt. Een echte reden kan hij er niet voor geven. Vanaf het begin was het schip zinkende. Ook de andere 'berger' Peter de Raaf vindt het jammer dat Titanic verdwijnt. De Raaf meent dat uitgevers denken dat er veel verkocht kan worden. In de praktijk valt dat volgens hem ontzettend tegen, de markt is maar klein. Misschien dat veel volwassen striplezers zich toch liever op **Sjors en Sjimmie Stripblad** richten.
Heeft het verdwijnen van Titanic gevolgen voor de Titanic-albums? "Dat staat er helemaal los van", aldus Van de Boom. "Ik neem aan dat de meeste series worden voortgezet. Het eind van een blad betekent niet het eind van die series. Dat is gewoon afhankelijk van de albumverkoop. Op dit moment zijn we bezig met het samenstellen van het tweede kwartaalprogramma en daarin gaan de lopende series gewoon door."
Een andere zaak is de albumdistributie. Distributeur Betapress verzorgde de verspreiding van Titanic (het blad) en de albums van de Titanic-series. Distributeur Aldipress verspreidt de overige albums van uitgeverij Arboris. Met het verdwijnen van Titanic bestaat de mogelijkheid dat Arboris haar samenwerking met Betapress beëindigt. Hans van de Boom weet daar nog niets over te zeggen. Er heeft nog geen gesprek tussen Arboris en Betapress plaatsgevonden. Van de Boom wist wel te vertellen dat ook Betapress

ACTUALITEITEN

nogal bedroefd is over het feit dat Titanic ophoudt met bestaan. Ook zij hebben veel gedaan om het blad 'drijvend' te houden.

PB

DE TOESTAND

In **Titanic** ontstond zo'n 5 jaar geleden de rubriek De Toestand toen Peter de Raaf en Pieter van Oudheusden door de redactie in staat werden gesteld om hun 'ei' kwijt te kunnen. Maandelijks bespraken zij alles wat enigzins met strips te maken had.
Langzamerhand groeide de rubriek uit haar voegen. Er werd ook plaats gemaakt voor kunst, cultuur, muziek, architectuur en wat dies meer zij. Omdat Titanic nu gestopt is en Peter en Pieter overwegend positieve reacties op hun rubriek ontvingen én omdat ze toch op een of andere manier hun ei kwijt moeten, wordt **De Toestand** vanaf half maart als tweemaandelijks tijdschrift uitgebracht.
Het blad bestaat voor 50% uit boekrecensies, muziektips, besprekingen van elpeehoezen, architectuurwetenswaardigheden en al wat een mens kan boeien. Peter de Raaf vertelde ons dat De Toestand in eerste instantie voor hunzelf wordt uitgebracht. De inhoud wordt namelijk vooral bepaald door de interessevelden van beide heren. Daarbij wordt natuurlijk ook rekening gehouden met het publiek. Omdat het lezerspubliek altijd positief reageerde op de inhoud van de Titanic-rubriek De Toestand zal er niet veel veranderen. De overige 50% van het blad zal gevuld worden met strips. Veel Nederlandse tekenaars hebben hun medewerking reeds toegezegd en iedereen is enthousiast. Hun namen worden nog even geheim gehouden. De redactie wil wel alvast bekend maken dat de reeks Torpedo, die voorheen in Titanic verscheen, in ieder geval deel uit maakt van het stripfonds van De Toestand.
Voorlopig wordt het 48 pagina's tellende tijdschrift alleen in zwart-wit uitgebracht. In de toekomst hoopt Studio Peter de Raaf niet alleen de cover maar ook de inhoud van kleur te voorzien. De Toestand wordt om de twee maanden uitgebracht en er zullen in ieder geval 6 nummers van de persen rollen. De redactie mikt op een lezerspubliek van 14 jaar en ouder. Gestreefd wordt naar een maandelijks frequentie. Of dat ideaal ook bereikt zal worden, zullen Vadertje Tijd en de portemonnee uitmaken. De Toestand zal ook in het bladenrek bij de sigarenboer te vinden zijn. Zij het in beperkte oplage. De Raaf had bij het ter perse gaan van dit nummer nog geen afspraken met een distributeur gemaakt. Een abonnement is ook mogelijk. U krijgt in ieder geval 6 nummers thuisbezorgd wanneer u f 35,- over maakt op bankrekeningnummer 41 33 45 912 ten name van Studio Peter de Raaf, Molenlaan 204, 3055 GJ Rotterdam.

PB

DLF BULLETIN

In oktober 1988 verscheen het eerste nummer van het vernieuwde, afgeslankte blad van de Don Lawrence Fanclub: **DLF Bulletin**.
Alleen de lay-out herinnert nog aan het oude blad Thunder. Het nieuwe blaadje is 12 bladzijden dik en gaat schuil achter een zwart-witte cover. Daar staat weer tegenover dat de contributie van de fanclub is teruggebracht van f 20,- naar f 10,-. Het is de bedoeling het Bulletin een paar keer per jaar te laten verschijnen. Informatie: Rob van Bavel, Meerstraat 5, Breda

AvO

FORBIDDEN PLANET

De mooiste Strip & SF-winkel van Londen, Forbidden Planet, heeft Denmark Street 23 verlaten.
Samen met Forbidden Planet 2, een in film gespecialiseerde zuster die in een zijstraat gehuisvest was, is een fantastisch onderdak gevonden op ongeveer 200 meter afstand in New Oxford Street (nummer 71).
Op het oude adres is nu een Crime and Mystery Bookshop geopend, genaamd Murder One. Het management prijst deze

zaak als volgt aan: 'In the mean streets of central London, on the site of the original Forbidden Planet, lurks MURDER ONE, Britain's first crime and mystery bookshop. All you ever needed to know about crime and punishment both fact and fiction. The stuff dreams are made of...'
Mocht u nog van plan zijn ooit naar Londen te gaan: beide winkels zijn een must en garanderen u uren snuffelplezier!

AvO

ESCAPE

In het nieuwste nummer van Escape (nummer 15) - een tweemaandelijks Engels tijdschrift over muziek, mode, film, strips en nog wat zaken - troffen wij deze keer strips aan van onder anderen **Brian Bolland** en **Serge Clerc**.
Escape kost £ 1,95 (exclusief verzendkosten)

ACTUALITEITEN

en is te bestellen bij Titan Books Ltd., 58 St. Giles' High Street, Londen WC2H 8LH, U.K.
In Nederland vindt u het blad ook in de betere stripwinkels.

AvO

ASTERIX

Een respons op de oproep om verjaardagen van stripfiguren op te sporen: Asterix.
Asterix is geboren in **Le journal de Pilote** op 29 oktober 1959. Op 29 oktober van dit jaar wordt Asterix dus 30 jaar. Op die datum wordt overigens ook de tweede editie van de René Goscinny prijs uitgereikt aan een veelbelovende Franse scenarist. Eerder gebeurde dat in 1986.
Het doel van de **René Goscinny-prijs** is om jonge Franse scenaristen de mogelijkheid te geven zich te manifesteren bij een groot publiek. Anne en Gilberte Goscinny, de bedenkers van deze prijs hopen zo dat er veelbelovende scenaristen, waarvoor een carrière is weggelegd, hun kop op steken.
De jury bestaat uit een aantal personen die slechts twee dingen gemeen hebben: ze houden van René Goscinny en ze houden van een goed beeldverhaal. Volgens de initiatiefnemers helpt dit bij de uiteindelijke beoordeling van de winnaar.

SN

VAN DEN BOOGAARD EXPOSEERT

Het mag gerust een uniek evenement genoemd worden. Theo van den Boogaard is de eerste Nederlandse striptekenaar waarvan werk geëxposeerd wordt in een kunstgalerie. Van 31 januari tot 1 maart zal werk van hem te zien zijn in **Galerie Oscar** (Nieuwezijds Voorburgwal 306 in Amsterdam; dinsdag tot en met zaterdag van 11.00 tot 18.00 uur geopend). Galerie Oscar is gespecialiseerd in moderne, experimentele kunst van na 1950. Van den Boogaard volgt bijvoorbeeld Anton Heyboer op als exposant. Galerie-eigenaar Oscar Erstsen kwam op het idee voor deze expositie na het zien van tekeningen die Van den Boogaard voor Alrecon had verzorgd. Alrecon is een bedrijf dat zich specialiseert in buitenreclame en met deze tekeningen adverteert in de reclamevakbladen Nieuwstribune en Adformatie.
Behalve deze tekeningen zal ook werk uit de periode 1968 tot heden te zien zijn. Zo'n tachtig tekeningen zijn geselecteerd en hieronder bevinden zich originele pagina's uit **Ans en Hans**, **De Ideograaf** en **Sjef van Oekel**, reclametekeningen (onder meer voor Stegeman), zeefdrukken van de decoraties voor treincoupé's en vrij werk. Dit vrije werk, dat een vaak autobiografisch en soms erotisch karakter heeft, is tot nu toe slechts verspreid en spaarzaam te zien geweest. Enkele vrije tekeningen zijn te vinden op ansichtkaarten en in het tijdschrift **Mens en gevoelens**. Het grootste deel van het geëxposeerde werk zal te koop zijn, waarbij de prijzen variëren van enkele honderden guldens tot zo'n 8000 gulden. Interessant is het om te zien hoe Van den Boogaard zich in de loop der jaren heeft ontwikkeld van een striptekenaar tot een graficus die op meerdere terreinen actief is en net als Swarte, in al zijn kunstuitingen gebruik maakt van striptaal. Een ontwikkeling die wellicht nog eens zal leiden tot een overzichtstentoonstelling in een van de grote musea. In ieder geval krijgen kunst en strip in februari de gelegenheid om elkaar in de Amsterdamse galerie te ontmoeten.

HP

IN DE WANDELGANGEN

Binnen de Strip-3-daagse, van oudsher vol stands, veilingen en andere verkoopgerichte activiteiten, begint het hoofdstuk entertainment een steeds belangrijker plaats in te nemen. Namen de liefhebbers vroeger genoegen met slechts het kopen en ruilen van strips, tegenwoordig is er echt sprake van een groots evenement, toegankelijk voor en gericht op jong en oud. CIC, de uitgever van Eric Schreurs en Hein de Korte, heeft voor de Strip-3-daagse een wandelgang op laten bouwen, waar beide tekenaars zich op hebben kunnen uitleven en waar liefhebbers en nieuwsgierigen (hernieuwd) kennis hebben kunnen maken met de wereld van Joop Klepzeiker, DE creatie van Schreurs en met De Kortes cynische kijk op liefdes(?)beleving van mens en dier. Een origineel initiatief, dat zeker enige aandacht verdient, al zal het alleen maar zijn om de reacties die deze twee werelden bij het publiek uitlokken.
Opvallend is, dat men bij een eerste passeren slechts een schichtige blik werpt, om vervolgens nog eens terug te keren en de gangen aan een wat nadere inspectie te onderwerpen. Het "binnenlopende" publiek is veelal tussen de 15 en 35 jaar en overwegend van het mannelijke geslacht. Hun reactie varieert van een glimlach tot: "Wie zoiets maakt, moet toch wel erg ziek zijn".
Beide tekenaars hebben in zoverre iets gemeen, dat zij zich niet laten weerhouden door een bepaald ethisch of esthetisch taboe. Ooit heb ik iemand horen verzuchten: "Ik wist niet dat sex zo vies kon zijn". Misschien niet terecht, maar het geeft aan, dat vooral Eric Schreurs verder is gegaan dan de doorsnee Nederlanders in zijn stoutste fantasieën.
Aan de Schreurs-kant is het druk. Hieruit blijkt eens te meer de populariteit van de Joop Klepzeiker. En terecht! Zelfs als de grappen je te ver gaan, moet je het vakmanschap van Schreurs bewonderen. Hoewel vaak absurd, zijn de tekeningen levensecht en komen ze zeker op deze wanden goed tot hun recht. Jammer alleen, dat de

ACTUALITEITEN

wanden zo dicht bij elkaar staan. Je staat er te dicht op om goed te kunnen kijken.
De reacties van het binnen- en langslopende publiek variëren: ik heb geen moeders gezien, die hun kinderen angstvallig weg hielden van de "vieze plaatjes". Veel pubers stoten elkaar grijnzend aan, terwijl ook de volwassene ietwat bête glimlachend passeert. Toch heb ik mensen horen zeggen, dat het te zeer aanstootgevend was, juist voor de jonge kinderen. Ook wat dit betreft, doen de tekeningen van Schreurs het meest voor zich spreken. Waar men De Korte in het slechtste geval als vies of kinderachtig betitelt, wekken de beelden van Schreurs evenzeer de grootste bewondering als de diepste afschuw op. Vooral zijn visie op paalzitten schokt: ik moet toegeven dat dit ook mij wat te ver ging, maar ten eerste hoort dat bij Schreurs' werk en ten tweede hoef ik mezelf niet tot graadmeter te verheffen. Het zal niet mogelijk zijn de kunstwerken na de Strip-3-daagse te bewonderen. Het lag in de bedoeling de wanden te verkopen: mocht u geïnteresseerd zijn in koop of bekijken, zult u zich voor informatie tot de uitgever moeten wenden.

PdB

NIEUW TIJDSCHRIFT BIJ JUNIOR PRESS

Voor 1989 staan behalve de bekende comic-series een aantal interessante uitgaven op het programma. Als alles goed gaat verschijnt in juli het eerste nummer van **Thriller magazine**, een tijdschrift gevuld met 'mature` materiaal van D.C.. Voor het eerste nummer van 80 pagina's staan afleveringen van **The Question** (Cowan), **Blackhawk** (Howard Chaykin) en **Cinder and Ashe** gepland.
In een later stadium gaan ook **V for vendetta**, **The cult**, **The shadow** en **Green arrow** in het blad verschijnen; kwaliteitsseries die de comic-liefhebber vast al kent, maar een groter publiek verdienen.
Een belangrijke uitgave wordt **The silver surfer**, waarvoor bij meerdere uitgevers belangstelling bestond. Over deze strip die gemaakt werd door Stan Lee en Moebius heeft u in een vorig nummer alles kunnen lezen.
De Nederlandse versie wordt een hardcover-uitgave met naast de strip nog een groot aantal pagina's achtergrondinformatie en tekeningen. Behalve deze gewone uitgave die f 29,90 gaat kosten, verschijnt rond week 8 ook een luxe versie.
Watchmen, de veelgeprezen strip van Alan Moore en Dave Gibbons zal in zes delen gaan verschijnen. Ieder deel, uitgevoerd als gewoon stripalbum gaat twee afleveringen van de comic bevatten. Het eerste album staat gepland voor week 23. In juli moet nog een andere, door Alan Moore geschreven, strip verschijnen, namelijk **The killing joke**, een Batman-verhaal met de hoofdrol voor de joker.
Dit jaar zijn vier Marvel graphic novels te verwachten: de al enkele malen eerder aangekondigde **Daredevil** van Miller en Sinkiewics, een Spiderman-verhaal **Parallel lifes** en twee Conan-albums **Conan of the isles** (tweede kwartaal) en **The vale of the shadow**, dit laatste album waarschijnlijk in coproduktie met Amerika.
Spiderman is de ster in een **Spiderman classic** (week 31) die een omvang krijgt van 128 pagina's. Zo dik is ook de X-mannen-special Fall of the mutants die op dit moment in de winkel ligt. Dik worden ook de Limited serie-afleveringen **Firestar** (week 17), **X-mannen tegen de vergelders** (week 25) en **X-mannen tegen de Fantastic Four** (week 33). Van **Batman jaar één** (week 14) en **Batman jaar twee** (week 18) zullen bundels verschijnen, evenals van het Daredevil-verhaal van Miller en Mazzuchelli. In totaal moeten weer 15 omnibussen en jaargangen gaan verschijnen, een reeks waarmee in 1988 werd begonnen. Mattotti-liefhebbers mogen de **Chique**-agenda niet missen. Hiervoor werden 7 illustraties gebruikt die hij voor het modeblad Vanity maakte. **Chique** bevat geen advertenties en is daarom wat duurder dan andere schoolagenda's (f 12,50).
Naast al deze nieuwe projecten zijn twee comic-series met ingang van 1989 opgehouden te verschijnen: **New mutants** en **New Teen Titans**.

HP

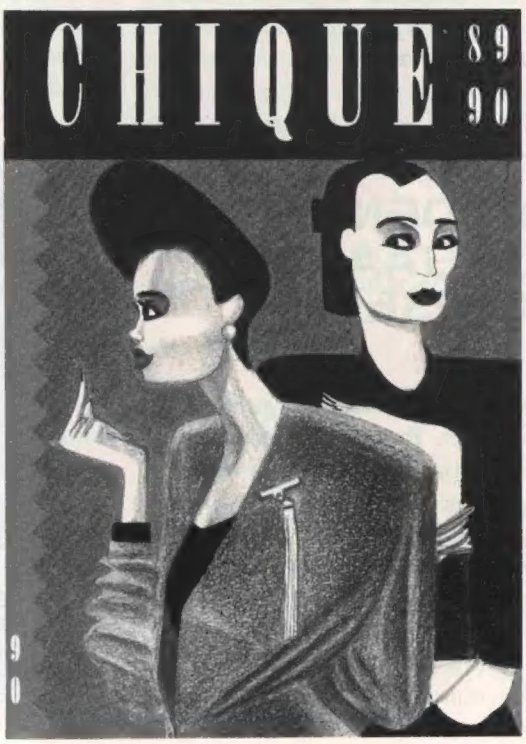

NIEUWS UIT AMERIKA

DOOR MICHEL NADORP

LIBERATORE

Na Moebius is er een andere Europeaan die het Amerikaanse superhelden strijdperk betreedt. Het is Liberatore, de Italiaanse tekenaar van Ranxerox. Hij is door Marvel benaderd om samen met schrijver Bruce Jones een Hulk-verhaal te maken.

CARL BARKS ASTROIDE

Geloof het of niet, Amerikaanse ruimteonderzoekers van de Cornell University hebben een recent ontdekte astroïde vernoemd naar Carl Barks. Verhalen als **Island in the sky** en **Micro Ducks** hebben ertoe bijgedragen dat menig Amerikaans lezertje later een loopbaan in de astronomie is gaan zoeken.

LEE & MOEBIUS

De samenwerking tussen Stan Lee en Moebius is de twee goed bevallen. Zo goed zelfs dat ze nu een tweede project voorbereiden. Het gaat in **Inmate** heten en wordt in het graphic novel formaat bij Marvel uitgegeven. Overigens zal het nieuwe 'non Marvel` karakters bevatten en in 1989 moeten gaan verschijnen.

BATMAN SPEELFILM

Wie speelt Batman in de nieuwe speelfilm van Tim Burton? Adam West, de acteur die Batman op de televisie gestalte gaf? Het wordt Michael Keaton, bioscoopgangers kennen zijn naam wellicht van **Beetle Juice**. Naast hem zal Jack Nicholson de Joker gaan spelen. Het wordt geen goedkope film, hij moet het dan ook in de zomer van 1989 opnemen tegen films als: **Back to the future II**, **Indiana Jones III** en **Star Trek V**. Verder spelen onder anderen mee Jack Palance, Billy Dee Williams, Jerry Hall en Sean Young of Kim Basinger.
Trouwe Batman-fans maken zich nu al ernstig zorgen over het gehalte van de film. Zal het een serieuze film à la Frank Millers **Dark Knight** worden of wordt het een vrolijke 'camp`-film zoals de televisie-serie uit de zestiger jaren? Net nu de comics aarzelend door volwassenen gelezen worden en uit het verdomhoekje komen, is men bang dat door de film comic books weer als kinderlectuur zullen worden afgedaan.

NIEUWE COMIC UITGAVEN - JANUARI 1989

MARVEL

Punisher graphic novels: **Return to big nothing**. Door Grant, Zeck en Beatty. Hetzelfde team dat de succesvolle Punisher miniserie heeft gemaakt $ 16.95.
The sensational She-Hulk. John Byrne mag het proberen om van deze dame een succes te maken nadat een eerdere lancering jammerlijk flopte. Deze keer met een flinke dosis humor. Voor $ 1.50.

D.C.

Action Comics. Met ingang van nummer 643 verschijnt dit blad niet wekelijks, maar weer gewoon maandelijks. Deze formule bleek voor de D.C. een redactionele nachtmerrie te zijn. Het blad wordt nu weer ingelijfd door Superman. George Férez zal de avonturen van
de man van staal gaan schrijven en tekenen. Bob Mcleod inkt. **Detective comics 598**

MARVEL
THE SENSATIONAL SHE-HULK
$1.50 US
OKAY, NOW, THIS IS YOUR SECOND CHANCE.
IF YOU DON'T BUY MY BOOK THIS TIME
I'M GONNA COME TO YOUR HOUSE AND RIP UP ALL YOUR

maakt zich op voor de vijftigste verjaardag van Batman. Batman-filmscripter Sam Hamm schrijft hiervoor een speciaal driedelig verhaal dat eindigt in nummer 600. 80 pagina's dik, $ 2.95. Tekeningen van Denys Cowan en Dick Giordano. Tevens een Batman-gallerij door binnen en buiten het comic veld opererende tekenaars en essays over Batman.

COMICO

The Maze Agency. Nieuw bij deze uitgever. Een detective strip door Mike W. Barr, Adam Hughes en inkter Rick Magyar. $ 1.95.

FIRST COMICS

Een nieuwe lancering van **Nexus**. Eerst een herdruk van de Nexus graphic novel, daarna een maandelijkse herdruk-serie die **Nexus Legends** gaat heten. De eerste bevat de zwart-wit verhalen die bij Capital Comics verschenen en de tweede is het kleuren-vervolg erop. Novel: $ 7.95; comic: $ 1.50.

3-D ZONE

Liefhebbers van Dave Stevens werk kunnen dat nu in 3-D bewonderen in 3-D Zone: **Space Vixens** nummer 16. Vier korte, gouwe ouwe Stevens verhalen voor $ 2.50. Ook komt er een Aragones 3-D aan met gags speciaal voor 3-D gemaakt. Prijs $ 4.95.

EEN VERHAAL VAN
MOEBIUS / JODOROWSKY

DE EERSTE PLANEET

OBERON

Nadat John een bijna onmogelijke opdracht weet te volbrengen, komen zijn omzwervingen tot een verrassend einde. De kracht van het Duister wordt gebroken en de mensheid gaat een nieuwe toekomst tegemoet. Met DE EERSTE PLANEET voltooien Moebius en Jodorowsky een unieke serie die niet alleen een kosmisch avontuur is, maar ook een heilzame les bevat...

f 14,95/Bfr. 295
ISBN 90 320 3851 6/CIP

Uitgeverij OBERON BV